

ZASADY OCENIANIA Z GEOGRAFII w III Liceum Ogólnokształcącym w Łomży

Podstawa prawna

Obowiązują ustalenia:

1. Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (*z późniejszymi zmianami*) art.3a
2. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.
3. Statutu Szkoły.

KRYTERIA OCENIANIA OBSZARÓW AKTYWNOŚCI UCZNIÓW

ODPOWIEDZI USTNE

1. Uczeń odpowiada co najmniej raz w semestrze
2. Odpowiedź obejmuje trzy ostatnie tematy
3. Uczeń otrzymuje 3 pytania, na które odpowiada samodzielnie (bez stosowania dodatkowych pytań)
4. Po zakończonej wypowiedzi uczeń lub reszta klasy dokonuje oceny i uzasadnienia
5. Nauczyciel ustala ocenę i krótko uzasadnia
6. Kryteria oceny
 - zawartość rzeczowa odpowiedzi
 - poprawne stosowanie terminologii geograficznej
 - sposób wyrażania opinii na dany temat
 - formułowanie spostrzeżeń i wniosków
 - umiejętność lokalizacji obiektów geograficznych na mapie, jeżeli wymaga tego odpowiedź

PRACA DOMOWA

1. Uczniowie otrzymują do wykonania zadania z bieżącej lekcji (dla chętnych przewidziane są zadania dodatkowe – o różnym stopniu trudności).
2. Nauczyciel sprawdza, czy wszyscy wykonali zadanie, a ocenianiu podlegają prace wybranych uczniów
3. W ciągu semestru oceniana jest co najmniej jedna praca domowa
4. Kryteria oceny
 - zawartość merytoryczna

- wyczerpanie tematu
- sposób prezentacji
- estetyka wykonania
- umiejętność wnioskowania i wyrażania własnych poglądów

AKTYWNOŚĆ NA LEKCJI

1. Ocenę za aktywność otrzymuje:

1a) uczeń, który w czasie lekcji wykazuje się znaczną wiedzą na dany temat, wielokrotnie zabiera głos, dyskutuje na temat

1b) uczeń, który zgromadzi określoną liczbę plusów.+ otrzymuje za poprawną wypowiedź na lekcji. Plusy sumuje się na koniec semestru i przelicza na oceny według wzoru:

- za 3 plusy – bdb
- za 2 plusy – db
- za 1 plus – dst

2. Za aktywność na lekcjach uczeń może otrzymać więcej niż jedną ocenę

PRACA W GRUPACH

Przy ocenianiu brane jest pod uwagę:

- zaangażowanie członków grupy w prezentację (od 0 do 5 pkt)
- sposób prezentowania rezultatów pracy grupy (od 0 do 5 pkt)
- wykorzystanie pomocy (od 0 do 5 pkt)
- przestrzeganie ustalonych przez nauczyciela i uczniów reguł prezentacji (od 0 do 5 pkt)

Uzbierane 20 punktów to 100 % - dalsza punktacja tak jak przy kartkówkach.

PRACE DODATKOWE

1. Uczeń może podjąć się:

- opracowania ciekawych materiałów na zajęcia
- przygotowania referatów, albumów, gazetki, prac długoterminowych itp.

2. Prace są oceniane według kryteriów:

- wyczerpanie tematu (od 0 do 5 pkt)
- estetyka wykonania (od 0 do 5 pkt)
- atrakcyjność formy (od 0 do 5 pkt)
- poprawność terminologii geograficznej i kultura wypowiedzi (od 0 do 5 pkt)

Uzbierane 20 punktów to 100 % - dalsza punktacja tak jak przy kartkówkach

3. Praca ucznia podlega ocenie w skali od 1 do 6. W szczególności podlegać jej będą:

- prace domowe, aktywność na zajęciach, praca zespołowa podczas lekcji, referaty, postery, plakaty, modele zjawisk (wszystkie oceny liczone z wagą „1” – patrz niżej),
- kartkówki, sprawdziany umiejętności pracy z mapami tematycznymi, sprawdziany na mapach konturowych waga „2”,
- odpowiedzi ustne, waga „1”
- prace klasowe, sprawdziany, testy osiągnięć, waga „3”,
- próbna matura, sprawdzian dyrektorski, waga „4”
- inne prace np. udział w konkursach przedmiotowych (wagę określa nauczyciel w zależności od rangi konkursu).

Oceny ze sprawdzianów, prac klasowych, testów osiągnięć ustala się wg następującej skali i progów procentowych:

99% – 100% celujący

95% – 98% bardzo dobry

75% – 94% dobry

51% – 74% dostateczny

30% – 50% dopuszczający

0% – 29% niedostateczny.

Oceny z kartkówek, sprawdzianów umiejętności pracy z mapami tematycznymi, sprawdzianów na mapach konturowych nie obejmują oceny celującej

95% – 100% bardzo dobry

75% – 94% dobry

51% – 74% dostateczny

30% – 50% dopuszczający

0% – 29% niedostateczny.

4) Nieobecność na pracy klasowej

W przypadku nieobecności nieusprawiedliwionej uczeń – dla potrzeby wyznaczenia oceny półrocznej lub końcowej – otrzymuje 0.

W przypadku nieobecności usprawiedliwionej uczeń – w ciągu 2 tygodni od powrotu do szkoły musi napisać pracę klasową w terminie uzgodnionym z nauczycielem. Jeśli tego nie zrobi, traktowany będzie jak uczeń, który nie usprawiedliwił swojej nieobecności.

5) Uczeń raz w semestrze uczeń ma prawo zgłosić nieprzygotowanie do lekcji. Informacja ta odnotowana jest w dzienniku (nauczyciel wpisuje „np.” w odpowiedniej rubryce). Uczeń zobowiązany jest wyrównać braki na najbliższą lekcję. Nieprzygotowanie na pracę klasową przyjmowane jest jedynie w przypadku dłuższej choroby lub wydarzeń losowych potwierdzonych przez rodziców lub wychowawcę.

6) Sprawdzone i ocenione prace kontrolne uczeń otrzymuje na zasadach określonych w Statucie Szkoły

7) Poprawianie prac klasowych

Uczeń ma prawo poprawić jedną, dowolnie wybraną przez siebie klasówkę. Poprawa następuje w terminie wyznaczonym przez nauczyciela. Niższa z ocen nie jest brana pod uwagę przy liczeniu średniej ważonej.

8) Poprawianie oceny rocznej

Procedura poprawy oceny jest zgodna z tą podaną w *Statucie Szkoły*

9) Ocenianie w zakresie motywacji i postaw ucznia:

- Uczniowie zachęceni są do aktywnego udziału w zajęciach. Udział ten odnotowuje się w dzienniku.
- Uczniowie poinformowani są o tym, które zadania domowe są obowiązkowe, a które nadobowiązkowe.

10) Formy informowania uczniów o bieżących osiągnięciach edukacyjnych.

- Nauczyciel monitoruje pracę uczniów:

a) przekazuje ustnie informacje po każdej lekcji o tym, co już wiedzą, a co wymaga jeszcze ćwiczeń i zleca wykonanie dodatkowych zadań, różnicując je w zależności od indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów

b) analizuje z uczniami prace pisemne po ich sprawdzeniu i wskazuje co uczniowie zrobili dobrze, co jeszcze muszą poprawić i ukierunkowuje pracę tak, aby osiągnęli lepsze efekty

c) określa po odpowiedzi ustnej jej dobrą część i te elementy, które wymagają dopracowania oraz podpowiada jak powinien się dalej uczyć aby poprawić efektywność pracy

d) przekazuje na prośbę ucznia, szczegółowe informacje dotyczące osiągnięć edukacyjnych na indywidualnych spotkaniach, których terminy są ustalane każdorazowo według potrzeb uczniów

11) Wszystkie inne uregulowania zawarte są w Statucie Szkoły.

Wymagania edukacyjne z geografii klasa I – poziom podstawowy

Rozdział I : Demografia i osadnictwo.

Dopuszczający	Dostateczny	Dobry	Bardzo dobry	Celujący
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna liczbę ludności świata, – zna terminy: przyrost naturalny, eksplozja demograficzna, przyrost naturalny, dzietność kobiet, regres demograficzny, fazy rozwoju demograficznego, przejście epidemiologiczne, – zna kryterium podziału społeczeństw na młode i stare, – wie, jakie cechy demograficzne przedstawia piramida ludności, – potrafi wskazać fazę rozwoju demograficznego, w której znajduje się Polska, – zna bariery rozwoju osadnictwa oraz czynniki sprzyjające zaludnieniu, – zna terminy: ekumena, subekumena i anekumena i potrafi podać przykłady takich miejsc na każdym kontynencie, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna okresy przyspieszenia wzrostu zaludnienia i potrafi wyjaśnić ich przyczyny, – potrafi podać wartości przyrostu naturalnego w różnych fazach rozwoju demograficznego i określić tendencje w kształtowaniu się współczynnika zgonów i urodzeń, – potrafi podać cechy demograficzne społeczeństwa młodego i starzejącego się; potrafi opisać kształt piramidy typowej dla tych społeczeństw, – zna gęstość zaludnienia kontynentów, przykładowych krajów i Polski, – potrafi wskazać obszary o największej gęstości zaludnienia i określić czynniki warunkujące koncentrację ludności, – zna województwa o najmniejszej największej gęstości zaludnienia i 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – potrafi wyjaśnić różnice we wzroście zaludnienia na różnych kontynentach, – potrafi określić model rodziny, długość trwania życia oraz przykłady regionów świata znajdujących się w określonej fazie rozwoju demograficznego, – potrafi wyjaśnić różnicę w wartości współczynnika dzietności w krajach rozwiniętych i rozwijających się, – potrafi podać cechy struktury wieku i płci społeczeństwa polskiego na podstawie analizy piramidy ludności, – zna przykłady z historii ludzkości nasilenia wielkich ruchów migracyjnych, – potrafi wskazać główne kraje imigracyjne i emigracyjne na świecie i czynniki, które decydują o odpływie lub napływie ludności na te obszary, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie wskaźników demograficznych potrafi określić fazę rozwoju demograficznego każdego kraju, – potrafi wyjaśnić przyczyny występowania okresów zmniejszenia tempa przyrostu liczby ludności na świecie, – potrafi wskazać skutki starzenia się społeczeństwa w krajach wysoko rozwiniętych, – potrafi wyjaśnić zależność między poziomem rozwoju gospodarczego a strukturą demograficzną społeczeństwa, – potrafi ocenić sytuację demograficzną Polski i wskazać zagrożenia wynikające ze starzenia się społeczeństwa, – potrafi podać czynniki warunkujące wielkość zaludnienia każdego obszaru, – potrafi wykazać 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi przedstawić dla wybranego regionu świata analizę przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności - potrafi przedstawić zmiany przyrostu naturalnego w okresie powojennym w swojej gminie i powiecie, podać ich przyczyny, - potrafi określić funkcje własnej jednostki osadniczej, - potrafi przedstawić analizę sieci osadniczej własnego powiatu, województwa, - potrafi przedstawić zmiany w rozmieszczeniu ludności własnego powiatu i województwa określając ich

<ul style="list-style-type: none"> - potrafi wskazać czynniki decydujące o nierównomiernym rozmieszczeniu ludności, - zna terminy: migracja, emigracja, imigracja, deportacja, repatriacja, uchodźstwo - potrafi podzielić migracje ze względu na czas trwania i przyczynę, - rozumie terminy: cywilizacja, kultura, - potrafi umiejscowić najważniejsze kręgi kulturowe na mapie świata, - zna główne kryteria wyróżniania kręgów kulturowych, - potrafi wyjaśnić termin globalizacja i podać przykłady procesów globalizacyjnych na świecie - potrafi określić wskaźnik urbanizacji w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - umie wskazać na mapie największe miasta świata, - zna terminy: aglomeracja, aglomeracja monocentryczna i policentryczna (konurbacja), megalopolis, 	<ul style="list-style-type: none"> potrafi podać przyczyny zróżnicowania - zna główne kierunki współczesnych migracji ekonomicznych, - potrafi wskazać skutki migracji, - zna główne kierunki migracji, wewnętrznych i ich przyczyny, - podaje przykłady państw z różnych kręgów kulturowych - potrafi podać podstawowe cechy kultury islamskiej, anglo-amerykańskiej i europejskiej, - potrafi wyróżnić aspekty globalizacji. - zna przyczyny „eksplozji miast” w Afryce, Azji i Ameryce Łacińskiej oraz przykłady megamiast na tych kontynentach, - zna przyczyny powstawania slumsów w megamiastach, - zna skutki koncentracji ludności w zespołach miejskich, - zna przyczyny „kryzysu śródmieścia” w dużych miastach krajów wysoko rozwiniętych, 	<ul style="list-style-type: none"> - potrafi wskazać kraje o największej liczbie uchodźców i określić przyczyny, które decydują o opuszczaniu własnego kraju, - omawia zjawisko przenikania kultur w różnych krajach - potrafi wskazać różnice i podobieństwa między kulturą europejską, anglo-amerykańską i islamską, - potrafi ocenić wpływ zasad wiary na gospodarkę państw - potrafi porównać cechy różnych typów fizjonomicznych miast, - potrafi wyjaśnić proces powstawania tzw. suburbii w dużych miastach w krajach wysoko rozwiniętych, - potrafi wskazać podstawowe funkcje miast, - podaje etapy tworzenia różnych typów zespołów miejskich - określa różnice w warunkach życia oraz zagospodarowaniu dzielnic zamożnej i ubogiej ludności w wielkich miastach 	<ul style="list-style-type: none"> zmiennosc czynnikow decydujacych o rozmieszczeniu ludności w czasie, - zna skutki migracji dla krajow emigracyjnych i imigracyjnych przykladach, - przedstawia wpływ migracji na kulturę wybranych państw - zna cechy wszystkich kultur występujących na kuli ziemskiej i porównać je ze sobą, - potrafi wskazać przejawy procesu globalizacji w Polsce i w najbliższym otoczeniu, - potrafi podać przyczyny upodabniania się kultur i wskazać przykłady takich tendencji na świecie - potrafi opisać na przykładach procesy tworzenia się suburbii, - potrafi obliczyć współczynnik urbanizacji na podstawie danych statystycznych - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesow urbanizacyjnych na poszczególnych kontynentach - wyjaśnia przyczyny szybkiego rozwoju miast 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje i ocenia skutki zmian funkcji dzielnic centralnych w miastach europejskich i północnoamerykańskich - wyjaśnia przyczyny konieczności zahamowania rozwoju wielkich metropolii
---	--	---	--	---

rewitalizacja, slumsy, megamiasto – potrafi podać przykłady wyżej wymienionych zespołów miejskich na świecie,			w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo	
--	--	--	--	--

Rozdział II : Przemiany polityczne współczesnego świata.

Dopuszczający	Dostateczny	Dobry	Bardzo dobry	Celujący
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna płaszczyzny, na jakich może się odbywać współpraca międzynarodowa, – zna organizacje, do których należy Polska, – zna organizacje: ONZ, NATO, NAFTA, OPEC, UE, WNP, – zna najważniejsze zmiany polityczne i gospodarcze, jakie zaszły w Europie po roku 1989, – wie, na czym polega gospodarka rynkowa, prywatyzacja, reprivatyzacja, restrukturyzacja, – zna formy, jakie współcześnie przyjmuje terrorizm, – zna regiony świata, w których najczęściej dochodzi do konfliktów zbrojnych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna cele i zasady działania ONZ, – zna cele i zasady działania NATO, – zna cele i zasady działania organizacji gospodarczych, – zna kraje członkowskie UE, NATO, – zna strukturę funkcjonowania Unii Europejskiej, – potrafi wskazać najważniejsze wydarzenia w procesie integracji krajów Europy Zachodniej, – potrafi wymienić korzyści i zagrożenia dla Polski wynikające z przyjęcia do UE, – zna euroregiony działające w Polsce i potrafi wskazać najważniejsze dziedziny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna funkcje i zasady działania organów i agend ONZ, – zna różnicę między strefą wolnego handlu a unią celną, – potrafi wskazać przyczyny procesów integracyjnych w Europie, – zna działające we Wspólnocie Europejskiej instytucje, – potrafi wyróżnić etapy na drodze przyjęcia kraju do UE, wie, na jakim etapie znajduje się Polska, – potrafi wskazać przyczyny zróżnicowania rozwoju współpracy przygranicznej w różnych euroregionach działających w Polsce, – potrafi wskazać wpływ zmian w Europie na położenie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – potrafi wyjaśnić, na czym polega poszerzanie i pogłębianie integracji w ramach UE, – potrafi wskazać udział poszczególnych instytucji UE w podejmowaniu decyzji, – potrafi zająć i uzasadnić swoje stanowisko wobec przyjęcia Polski do UE, – potrafi na przykładzie euroregionu „Euroregio” wskazać cele i zasady funkcjonowania regionów przygranicznych, – potrafi wskazać konkretne osiągnięcia współpracy przygranicznej, – potrafi przewidzieć zmiany, jakie zajądą po przystąpieniu Polski do UE, – potrafi wyjaśnić przyczyny trudności, jakie 	<p>Uczeń :</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi na podstawie wybranych mierników ocenić poziom rozwoju gospodarczego Polski na tle innych państw świata - potrafi wyjaśnić znaczenie tempa rozwoju gospodarczego - potrafi omówić zmiany gospodarcze Polski w okresie powojennym, określając ich konsekwencje

<ul style="list-style-type: none"> - zna przyczyny konfliktów, - zna najważniejsze mierniki jakości życia, zna najważniejsze potrzeby człowieka: zaspokojenia głodu, bezpieczeństwa, wiedzy i rozumienia, wolności i przynależności - zna mierniki wskazujące na zróżnicowanie gospodarcze świata, - zna podział świata w oparciu o wskaźnik PKB, - potrafi podać podstawowe cechy KWR i KSR, - zna przyczyny zacofania gospodarczego najbiedniejszych krajów świata, zna przyczyny, które wpłynęły na zamożność krajów wysoko rozwiniętych. 	<ul style="list-style-type: none"> ich współpracy, - potrafi wskazać konsekwencje zmian gospodarczo-politycznych w krajach Europy Środkowej, - potrafi wskazać negatywne skutki procesu transformacji w Rosji, - zna przyczyny rozpadu ZSRR, - zna przykłady obszarów, gdzie działają organizacje terrorystyczne, - potrafi wskazać przykłady konfliktów wynikających z różnych przyczyn, - zna skutki konfliktów (uchodźstwo), - wie, w jakim stopniu potrzeby człowieka są zaspokajane w różnych częściach świata - potrafi wskazać przyczyny zróżnicowania gospodarczego świata, - potrafi uzasadnić, dlaczego PKB nie może być jedynym miernikiem rozwoju gospodarczego, - zna miernik HDI stosowany do podziału krajów świata przez ONZ, - potrafi wskazać kraje o najniższym i najwyższym PKB, - potrafi wskazać główne 	<ul style="list-style-type: none"> geopolityczne Polski, - potrafi wskazać indywidualne cechy procesu transformacji w różnych krajach - potrafi scharakteryzować kraje należące do WNP, - potrafi wyjaśnić dysproporcje między europejską i azjatycką częścią Rosji, - potrafi wskazać różnicę między fundamentalizmem a islamem, - potrafi omówić podłoże i przebieg konfliktu izraelsko-palestyńskiego, indyjsko-pakistańskiego, w Afganistanie oraz przyczyny konfliktów w Afryce potrafi wskazać przyczynę trudności w jednoznacznym podziale świata na bogatą Północ i biedne Południe, - potrafi wskazać kraje o najwyższym i najniższym HDI na świecie, - potrafi wskazać przyczyny powiększania się dysproporcji między krajami biednymi i bogatymi, - potrafi scharakteryzować poziom życia w krajach najbiedniejszych, 	<ul style="list-style-type: none"> napotyka Rosja w procesie transformacji, - zna źródła finansowania organizacji terrorystycznych, - zna aktualny stan konfliktów toczących się na świecie na podstawie informacji prasowych, telewizyjnych, internetu, wie, w jakim stopniu są zaspokajane potrzeby człowieka w Polsce - - potrafi wskazać skutki powiększania się luki rozwojowej między krajami biednymi i bogatymi, - potrafi na podstawie wartości wskaźników określić, czy kraj jest wysoko, średnio czy słabo rozwinięty gospodarczo, - potrafi na przykładach wskazać przyczyny zacofania gospodarczego najbiedniejszych krajów świata, - potrafi na przykładach opisać cechy krajów wysoko rozwiniętych. 	
---	--	---	---	--

	<p>formy pomocy krajom biednym oraz kraje wysoko rozwinięte, które w największym stopniu udzielają tej pomocy,</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi porównać KWR i KSR, - potrafi wskazać grupy krajów, wśród słabo rozwiniętych, różniące się wielkością dochodów - zna cechy i tendencje rozwojowe w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych. 	<ul style="list-style-type: none"> - potrafi wskazać przyczyny rosnącego zadłużenia krajów najbiedniejszych, - zna przyczyny zahamowania tempa rozwoju gospodarczego krajów wysoko rozwiniętych w latach 90., potrafi ocenić wpływ imigrantów na rozwój gospodarczy KWR 		
--	--	--	--	--

Dział III : Zróźnicowanie gospodarcze świata.

Dopuszczający	Dostateczny	Dobry	Bardzo dobry	Celujący
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna główne obszary występowania surowców energetycznych na świecie i w Polsce, - zna przykłady alternatywnych źródeł energii wykorzystywanych na świecie i w Polsce, - zna procentowy udział różnych typów elektrowni w bilansie energetycznym świata, - zna największych producentów energii elektrycznej, - potrafi zlokalizować 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wskazać przykłady wykorzystania alternatywnych źródeł energii na świecie i w Polsce, - zna przykłady krajów o zróżnicowanej strukturze zużycia surowców energetycznych, - potrafi scharakteryzować rozwój energetyki w krajach słabo i wysoko rozwiniętych, - potrafi wyjaśnić przewagę elektrowni ciepłych w bilansie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wyjaśnić, dlaczego produkcja energii jest jednym z podstawowych mierników rozwoju gospodarczego, - potrafi wyjaśnić zmniejszenie się tempa przyrostu produkcji energii na świecie, - zna kierunki zmian zachodzących w energetyce światowej, - zna problemy i potrafi uzasadnić konieczność zmian w energetyce polskiej, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi ocenić znaczenie poszczególnych alternatywnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata, - potrafi wskazać obszary najkorzystniejsze dla rozwoju różnych rodzajów energetyki alternatywnej na świecie i w Polsce, - potrafi wskazać przykłady działań zmniejszających energochłonność polskiej gospodarki, - potrafi uzasadnić 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi omówić proces i czas powstawania surowców mineralnych - potrafi przedstawić uzasadnioną propozycję lokalizacji okręgu nowoczesnej technologii w Polsce - potrafi zaproponować działania na rzecz złagodzenia bezrobocia - potrafi ocenić zmiany w strukturze ekonomicznej świata w przyszłości - potrafi przygotować

<p>większe elektrownie w Polsce,</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna etapy rozwoju przemysłu na ziemiach polskich i preferowane w nich gałęzie, - zna terminy: reindustrializacja i restrukturyzacja, - zna rozmieszczenie głównych okręgów przemysłowych w Polsce, - potrafi wyróżnić przemysły wysokiej techniki, - zna rozmieszczenie głównych ośrodków przemysłów wysokiej techniki i potrafi wskazać główne czynniki ich lokalizacji - zna podział usług na trzy sfery według Europejskiej Komisji Działalności, - zna model faz rozwoju gospodarczego, - zna zróżnicowanie poziomu zatrudnienia w usługach w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - potrafi określić znaczenie sektora usługowego w Polsce, - zna podział łączności, 	<p>energetycznym Polski,</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi określić zmiany w strukturze zużycia surowców energetycznych w Polsce, - zna czynniki wpływające na strukturę gałęziową i przestrzenną przemysłu w Polsce, - potrafi wskazać zmiany, jakie powinny się dokonać, aby zwiększyć konkurencyjność polskiego przemysłu, - potrafi omówić główne zmiany, które zachodzą w procesie reindustrializacji i restrukturyzacji, - potrafi wskazać przyczyny restrukturyzacji przemysłu w Polsce, - zna kryteria wydzielania przemysłów wysokiej techniki, - zna etapy procesu produkcji w przemyśлах wysokiej techniki, - zna terminy: park technologiczny, naukowy, technopolie, - zna rozmieszczenie największych technopolii na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> - potrafi wyjaśnić lokalizację największych elektrowni w Polsce, - zna wady i zalety elektrowni atomowych, - potrafi wyjaśnić terminy: luka strukturalna i technologiczna, - potrafi wyjaśnić, dlaczego polski przemysł nie jest konkurencyjny na rynkach światowych, - potrafi wskazać przejawy globalizacji w przemyśle, - potrafi wyjaśnić genezę „syndromu przemysłu ciężkiego” w przemyśle polskim, - zna czynniki lokalizacji zakładów produkcyjnych w poszczególnych etapach procesu produkcyjnego, - potrafi wyjaśnić, dlaczego technopolie potrafi zakwalifikować do odpowiedniej grupy każdy rodzaj działalności usługowej, - potrafi wyjaśnić tendencje w zatrudnieniu w trzech sektorach gospodarki w różnych grupach krajów, 	<p>znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju gospodarczym,</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi opisać procesy restrukturyzacyjne w Polsce na przykładach, - potrafi wskazać konsekwencje społeczne procesów restrukturyzacyjnych w Polsce, <p>potrafi wskazać miejsca w Polsce, w których można lokować przemysły wysokiej techniki</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi uzasadnić, że zatrudnienie w usługach jest miernikiem rozwoju gospodarczego kraju, - potrafi określić znaczenie rozwoju usług dla zmniejszenia bezrobocia w Polsce, - potrafi scharakteryzować rodzaj usług występujących w regionie zamieszkania i określić ich znaczenie, - potrafi wskazać zagrożenia związane z nadmiernym korzystaniem z internetu, - potrafi określić znaczenie rozwoju łączności dla procesów globalizacyjnych, 	<p>prezentację propozycji wyjazdu turystycznego do wybranego regionu świata</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi przedstawić wyniki analizy roli polskiej turystyki w tworzeniu PKB w okresie powojennym - potrafi przygotować prezentację propozycji wypoczynku w swoim regionie
---	---	---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> - potrafi omówić rodzaje łączności, - zna terminy: turystyka, ruch turystyczny, gospodarka turystyczna, - zna podział turystyki według celów wyjazdów oraz jej rodzaje, - potrafi ocenić wpływ turystyki na rozwój gospodarczy, - potrafi wymienić walory świadczące o atrakcyjności turystycznej regionów, - zna miejsca na świecie najchętniej odwiedzane przez turystów, - potrafi omówić walory turystyczne Polski 	<ul style="list-style-type: none"> - zna klasyfikację usług według różnych kryteriów, - zna czynniki wpływające na rozwój usług w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - zna prawo Petty'ego, - potrafi wskazać przemiany, jakie zaszły w usługach w Polsce w okresie transformacji, - potrafi określić wpływ rewolucji teleinformatycznej na rozwój gospodarczy świata, - potrafi wskazać obszary o najlepiej rozwiniętej telefonii przewodowej, bezprzewodowej, telekomunikacji komputerowej na świecie oraz wie, jaki jest poziom ich rozwoju w Polsce, - potrafi określić tempo oraz czynniki rozwoju turystyki na świecie, - zna podział turystyki na „miękką” i „twardą” i potrafi określić ich wpływ na środowisko, - potrafi ocenić wpływ turystyki na rozwój 	<ul style="list-style-type: none"> - potrafi wyróżnić etapy zmian, jakie zaszły w sektorze usługowym w Polsce po 1989 roku, - potrafi wskazać znaczenie usług dla rozwoju gospodarczego krajów o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, - potrafi wskazać przykłady zastosowania internetu w życiu codziennym oraz rozwoju gospodarczym, - potrafi określić znaczenie turystyki dla człowieka, uwzględniając różne aspekty, - potrafi ocenić wpływ turystyki na środowisko naturalne, - potrafi omówić zasadę zrównoważonego rozwoju (ekoturystykę), - potrafi na przykładach określić pozytywne i negatywne znaczenie rozwoju turystyki w krajach słabo rozwiniętych, - potrafi wskazać kraje, których mieszkańcy najczęściej podróżują po Europie, - potrafi ocenić 	<ul style="list-style-type: none"> - potrafi na konkretnych przykładach wskazać wpływ turystyki na środowisko naturalne, - potrafi omówić na przykładzie Tatr konflikt, jaki zachodzi między władzami Tatrzańskiego Parku Narodowego a działaczami turystycznymi, - potrafi wskazać przykłady stosowania zasady zrównoważonego rozwoju w turystyce, - potrafi wskazać regiony, w których natężenie ruchu zmalało w wyniku ataków terrorystycznych i wojen, - potrafi scharakteryzować atrakcyjność turystyczną regionu, w którym mieszka, - potrafi zaplanować własną trasę turystyczną, wykorzystując różnorodne materiały kartograficzne, ilustracyjne, przewodniki, foldery. 	
--	--	--	---	--

	<p>gospodarczy krajów słabo rozwiniętych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna główne regiony turystyczne świata i ich udział we wpływach z turystyki międzynarodowej, – potrafi określić, z czego wynika atrakcyjność turystyczna regionu europejskiego, – potrafi omówić walory turystyczne różnych regionów Polski, – potrafi wskazać regiony o najlepiej rozwiniętej bazie noclegowej, - potrafi ocenić znaczenie turystyki dla rozwoju gospodarczego Polski i poszczególnych regionów. 	<p>atrakcyjność turystyczną Polski na tle innych krajów europejskich,</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna rodzaje turystyki kwalifikowanej i potrafi wskazać miejsca w Polsce, gdzie mogłaby się rozwijać, - potrafi ocenić poziom rozwoju bazy turystycznej w Polsce. 		
--	--	---	--	--

Dział IV : Relacje człowiek- środowisko przyrodnicze

Dopuszczający	Dostateczny	Dobry	Bardzo dobry	Celujący
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna terminy: degradacja środowiska, globalne ocieplenie, kwaśne deszcze, dziura ozonowa, – wie, w jakich obszarach powstały globalne zagrożenia środowiska, – zna zasady rozwoju zrównoważonego, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wie, na czym polega efekt cieplarniany i zna jego skutki, – potrafi wyjaśnić powstawanie kwaśnych deszczów oraz ich skutki bezpośrednie i pośrednie, – wie, jak powstaje dziura ozonowa i zna jej skutki dla człowieka, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – potrafi wyjaśnić, dlaczego kwaśne deszcze mogą oddziaływać na obszary oddalone od źródła emisji, – zna różnicę w postawie krajów rozwiniętych i rozwijających się wobec problemów ochrony środowiska, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – potrafi wskazać źródła degradacji środowiska w regionie, w którym mieszka, – potrafi wskazać obszary klęsk ekologicznych na świecie, – potrafi wskazać czynniki wpływające na 	

<p>- wie, czego dotyczy „Światowa Karta Przyrody</p>	<p>– potrafi wskazać inne globalne zagrożenia środowiska, - zna podstawowe porozumienia w dziedzinie ochrony środowiska</p>	<p>- zna przykłady działań międzynarodowych w zakresie ochrony środowiska, zwłaszcza w krajach UE.</p>	<p>wprowadzanie zasad zrównoważonego rozwoju, – zna przykłady wdrażania zasad rozwoju zrównoważonego w Polsce.</p>	
--	---	--	--	--

Wymagania edukacyjne z geografii – zakres rozszerzony klasa II

Temat Lekcji	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
I. OBRAZ ZIEMI					
Geografia jako nauka	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>geografia</i>, <i>środowisko geograficzne</i>, <i>epigeosfera</i> • wymienia cele badań geograficznych • wymienia źródła informacji geograficznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa przedmiot badań geografii oraz innych nauk o Ziemi • klasyfikuje nauki geograficzne • wymienia sfery Ziemi oraz określa ich wzajemne oddziaływanie • wymienia i klasyfikuje pośrednie i bezpośrednie źródła informacji geograficznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych • odróżnia przedmiot badań geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej oraz ogólnej i regionalnej • podaje przykłady związków geografii z innymi naukami • wymienia sposoby pozyskiwania i przetwarzania informacji geograficznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady praktycznego zastosowania wiedzy geograficznej • ocenia wiarygodność i przydatność źródeł wiedzy geograficznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę systemu informacji geograficznej (GIS) w gromadzeniu, przetwarzaniu i analizowaniu danych

<p>Kształt i rozmiary Ziemi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia poglądy na kształt Ziemi w starożytnej Grecji i Babilonii • podaje ważniejsze wymiary Ziemi • posługuje się definicjami szerokości geograficznej i długości geograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia dowody na kulistość Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminu <i>elipsoida obrotowa</i> • wyjaśnia różnicę między długością promienia równikowego a długością promienia biegunowego • odczytuje współrzędne geograficzne wybranych punktów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje dawne i współczesne metody pomiarowe stosowane do określania wymiarów Ziemi • odróżnia elipsoidę od geoidy • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową obiektów w stopniach i kilometrach 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza obwód Ziemi metodą Eratostenesa • wymienia przykłady zastosowań współrzędnych geograficznych praktyce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia i opisuje metody pomiarów geodezyjnych
<p>Mapa jako obraz Ziemi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kartografia, mapa, skala mapy</i> • wymienia rodzaje skal • analizuje elementy ukształtowania pionowego świata i Polski na podstawie map 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje różnice między mapą a planem • wymienia funkcje mapy • klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria • przelicza skalę liczbową na mianowaną • oblicza odległość rzeczywistą na podstawie skali mapy • wyszukuje elementy ukształtowania pionowego Polski i świata 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasady generalizacji mapy • rozpoznaje poszczególne rodzaje map • porównuje i szereguje różne rodzaje skal • oblicza skalę mapy, znając wymiary obiektów geograficznych na mapie i w rzeczywistości • wskazuje na mapach obiekty 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się skalą połową do obliczania powierzchni • wymienia przykłady zastosowania map o różnej treści, szczegółowości i skali • analizuje mapy w różnej skali pod kątem stopnia generalizacji • odczytuje różne obiekty geograficzne na mapach określając ich współrzędne 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystuje skalę do rozwiązywania zadań matematyczno-geograficznych • kreśli plan najbliższej okolicy • opisuje obiekty na podstawie wskazanych map tematycznych

<p>Odwzorowania kartograficzne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między siatką geograficzną a kartograficzną • wymienia rodzaje odwzorowań klasycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zalety i wady globusa z punktu widzenia jego zastosowania • wymienia na podstawie mapy i schematów rodzaje siatek kartograficznych • wymienia rodzaje zniekształceń 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje różne rodzaje siatek kartograficznych i zna kryteria ich podziału • rozpoznaje najczęściej stosowane siatki kartograficzne na podstawie układu równoleżników i południków • wymienia różne typy rzutów kartograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zastosowanie poszczególnych siatek kartograficznych w praktyce • wyjaśnia sposób tworzenia różnych odwzorowań kartograficznych • wyjaśnia, dlaczego na siatkach kartograficznych występują zniekształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jakim celu stosuje się różne odwzorowania kartograficzne
<p>Przedstawianie zjawisk na mapach</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia metody przedstawienia rzeźby terenu na mapach • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>poziomica</i>, <i>izolinia</i>, <i>sygnatura</i> • dokonuje podziału metod prezentacji zjawisk na mapach na jakościowe i ilościowe 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje ilościowe i jakościowe metody prezentacji zjawisk na mapach • wyszukuje w atlasie przykłady różnych graficznych metod prezentacji zjawisk geograficznych na mapach 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady zastosowania ilościowych i jakościowych metod prezentacji na mapach • dobiera właściwą metodę do zaprezentowania zjawiska na mapie • wyjaśnia różnicę między kartogramem a kartodiagramem 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje ilościowe i jakościowe metody prezentacji zjawisk na mapach • wyjaśnia, na czym polega metoda interpolacji polowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje prostą interpolację • podaje przykłady praktycznego zastosowania cyfrowej metody prezentacji zjawisk GIS

<p>Inne sposoby prezentacji danych o przestrzeni geograficznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby prezentacji geograficznej • odczytuje informacje ze szkicu terenu • wymienia różnice między wykresem a diagramem 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje diagramów słupkowych • odczytuje dane statystyczne z wykresów słupkowych, liniowych oraz diagramów kołowych • odczytuje dane z tabel statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia specyfikę diagramu złożonego • interpretuje zjawiska geograficzne przedstawione na wykresach i diagramach • podaje przykłady wykorzystania diagramów strukturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • dobiera typ wykresu do prezentacji elementów środowiska przyrodniczego i pozaprzyrodniczego • formułuje prawidłowości dotyczące różnych zjawisk i procesów na podstawie danych z tabeli statystycznej • analizuje dane statystyczne przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia dane liczbowe za pomocą różnych rodzajów wykresów i diagramów
<p>Interpretacja mapy samochodowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy mapy samochodowej • czyta legendę mapy samochodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się kierunkami na mapie samochodowej • posługuje się numerami dróg na mapie samochodowej • oblicza czas przejazdu między wybranymi obiektami na podstawie mapy samochodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza i opisuje trasę przejazdu między wybranymi miejscowościami na podstawie mapy samochodowej • oblicza odległość wzdłuż dróg na podstawie kilometrażu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia sposób funkcjonowania systemu nawigacji satelitarnej GPS • odczytuje i interpretuje informacje o infrastrukturze drogowej 	<ul style="list-style-type: none"> • odczytuje i interpretuje treść mapy samochodowej

Odczytywanie treści mapy turystyczno-topograficznej	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyznaczyć kierunki na mapie topograficznej • wymienia cechy mapy topograficznej • czyta legendę mapy topograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się numerami dróg na mapie topograficznej • rozpoznaje na mapie topograficznej obiekty na podstawie legendy i opisu • odczytuje rzeźbę terenu na podstawie mapy topograficznej • oblicza wysokość względną • odczytuje wysokość bezwzględną 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza odległość na podstawie skali mapy • kreśli profil hipsometryczny • oblicza średnie nachylenie terenu 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje układ sieci hydrograficznej na podstawie mapy • wykorzystuje w praktyce znajomość metod prezentacji informacji geograficznej • oblicza powierzchnię na podstawie skali mapy topograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowuje projekt zagospodarowania obszaru • podaje przykłady wykorzystania mapy topograficznej
Interpretacja treści i wykorzystanie map turystyczno-topograficznych	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia informacje prezentowane na mapach turystycznych • wymienia cechy mapy turystycznej • czyta legendę mapy turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia różnice pomiędzy mapą topograficzną a turystyczną • wyjaśnia, że mapa turystyczna jest ważnym źródłem wiedzy o danym regionie • odczytuje rzeźbę terenu na podstawie mapy turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza odległość na podstawie skali mapy • oblicza czas pieszej wędrowki między wybranymi obiektami na podstawie mapy turystyczno-topograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi orientować mapę w terenie • wykorzystuje system nawigacji satelitarnej GPS do określania położenia • ocenia trudność szlaków turystycznych, uwzględniając rzeźbę powierzchni 	<ul style="list-style-type: none"> • planuje trasę wycieczki na podstawie mapy turystycznej • wyciąga wnioski na podstawie analizy treści mapy turystycznej

II. ZIEMIA WE WSZECHŚWIECIE

Wszechświat	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wszechświat, kosmos, galaktyka, ciało niebieskie, gwiazda,</i> 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia teorie powstania wszechświata • porównuje odległości we wszechświecie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie schematu położenie Ziemi we wszechświecie • opisuje budowę Drogi 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy budowy wszechświata oraz określa położenie różnych ciał niebieskich we wszechświecie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa wpływ badań kosmosu na kształtowanie się poglądów dotyczących Ziemi i innych ciał niebieskich
-------------	--	--	--	--	---

	<p><i>planeta</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia jednostki odległości: <i>jednostkę astronomiczną, rok świetlny, parsek</i> omawia założenia teorii geocentrycznej i heliocentrycznej 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy galaktyk we wszechświecie 	<p>Mlecznej</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia etapy ewolucji gwiazd 		
Układ Słoneczny	<ul style="list-style-type: none"> wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny podaje różnice między planetą a gwiazdą wymienia planety wg kolejności w Układzie Słonecznym wymienia nazwy planet grupy ziemskiej i planet olbrzymów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę Układu Słonecznego charakteryzuje ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny porównuje planety grupy ziemskiej z planetami olbrzymami charakteryzuje mniejsze ciała niebieskie Układu Słonecznego 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje na podstawie danych cechy planet Układu Słonecznego wskazuje zależność między oddaleniem planet od Słońca a ich prędkością na orbicie opisuje cechy Ziemi na tle innych planet Układu Słonecznego 	<ul style="list-style-type: none"> prezentuje współczesne poglądy na rozwój Układu Słonecznego opisuje etapy powstawania Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> formułuje zależności zachodzące między Słońcem a planetami Układu Słonecznego
Ruch obiegowy Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe cechy ruchu obiegowego Ziemi wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekliptyka, perihelium, aphelium, górowanie Słońca</i> 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie schematu obieg Ziemi dookoła Słońca podaje czas obiegu Ziemi wokół Słońca wymienia różnice między rokiem przestępnym a zwykłym podaje, w jakich dniach Słońce góruje w zenicie na równiku, zwrotniku Raka i zwrotniku Koziorożca 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie schematu zróżnicowanie oświetlenia Ziemi w różnych porach roku wyjaśnia przyczyny występowania dnia polarnego i nocy polarnej podaje czas trwania dnia i nocy na różnych szerokościach geograficznych w dniach równonocy i 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przyczyny występowania pór roku na Ziemi wskazuje konsekwencje ruchu obiegowego Ziemi wyjaśnia przyczynę zaćmienia Słońca i zaćmienia Księżyca 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między widowym ruchem Słońca na tle gwiazdozbiorów a ruchem obiegowym Ziemi opisuje zjawisko precesji osi Ziemi

			<p>presień</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie schematu zaćmienie Słońca i zaćmienie Księżyca 		
Strefy oświetlenia Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia astronomiczne pory roku na półkuli północnej i południowej oraz dni, w których się rozpoczynają • wymienia strefy oświetlenia Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie • wyjaśnia kryteria wydzielenia stref oświetlenia Ziemi • wymienia konsekwencje przyrodnicze występowania stref oświetlenia Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku • wykazuje zależność między ilością energii docierającej do powierzchni Ziemi a wysokością Słońca nad horyzontem • porównuje pozorną wędrówkę Słońca nad widnokresem w ciągu doby w różnych porach roku • oblicza wysokość górowania Słońca nad widnokresem w różnych szerokościach geograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza szerokość geograficzną dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocny i przesień 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka
Ruch obrotowy Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy, doba</i> • podaje kierunek i czas obrotu Ziemi wokół własnej osi 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia cechy ruchu obrotowego Ziemi • omawia różnicę między dobą gwiazdową a dobą słoneczną • rozróżnia prędkość 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • wymienia dowody ruchu obrotowego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje działanie siły odśrodkowej i siły Coriolisa • wyjaśnia zjawisko faz Księżyca 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego

		<p>kątową i liniową</p> <ul style="list-style-type: none"> • objaśnia zjawisko wschodu i zachodu Słońca 			
Rachuba czasu na Ziemi – czas słoneczny	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>czas słoneczny</i> • omawia dawny i współczesny podział jednostek czasu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi • oblicza czas słoneczny 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza czas słoneczny na podstawie długości geograficznej • oblicza długość geograficzną danego miejsca na podstawie czasu słonecznego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zależność pomiędzy kierunkiem obrotu Ziemi w ruchu dookoła własnej osi a zmianą czasu 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przykłady wpływu różnic czasu słonecznego na życie i działalność człowieka
Czas strefowy i urzędowy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>czas uniwersalny, czas strefowy, czas urzędowy</i> • wskazuje na mapie międzynarodową linię zmiany daty 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia czas strefowy • określa znaczenie czasu uniwersalnego (UTC) • podaje nazwy europejskich stref czasu • wymienia różnicę między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim 	<ul style="list-style-type: none"> • określa czas lokalny za pomocą mapy stref czasowych • wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stref czasowych i czasu urzędowego na Ziemi oraz granicy zmiany daty • posługuje się mapą stref czasowych do określenia różnicy czasu strefowego 	<ul style="list-style-type: none"> • przelicza czas słoneczny na czas uniwersalny i strefowy • wyjaśnia różnicę między czasem letnim a zimowym • wyjaśnia skutki wprowadzenia czasu strefowego i urzędowego na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przykłady wpływu różnic czasu strefowego na życie i działalność człowieka

III. ATMOSFERA

Skład i budowa atmosfery	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>atmosfera, aerozole atmosferyczne, magnetosfera</i> • określa skład chemiczny atmosfery 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pochodzenie aerozoli atmosferycznych • podaje najważniejsze cechy poszczególnych warstw atmosfery 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pochodzenie atmosfery Ziemi • porównuje cechy poszczególnych warstw atmosfery • omawia zmiany temperatury powietrza 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia ochronne znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi • wyjaśnia znaczenie magnetosfery • wyjaśnia przyczyny powstawania zorzy 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje i podaje przykłady oddziaływania promieniowania kosmicznego na środowisko geograficzne Ziemi
--------------------------	--	---	--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnia składniki stałe od składników zmiennych atmosfery • wymienia nazwy poszczególnych warstw atmosfery 		<ul style="list-style-type: none"> • w profilu pionowym atmosfery • omawia cechy pola magnetycznego Ziemi 	<p>polarnej</p>	
Obieg ciepła	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje promieniowania • wymienia źródła ciepła na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>albedo, turbulencja, konwekcja, radiacja, adwekcja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie promieniowania całkowitego • omawia bilans promieniowania na podstawie schematu • wymienia i wskazuje na mapie obszary o dodatnim i ujemnym saldzie bilansu promieniowania 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby wymiany ciepła w atmosferze • wykazuje zależność między ilością energii docierającej do powierzchni Ziemi a wysokością Słońca nad horyzontem 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia bilans promieniowania Ziemi • omawia wpływ zachmurzenia na temperaturę powietrza • omawia zmiany wartości ciśnienia i zawartości ozonu w profilu pionowym atmosfery 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób aerozole znajdujące się w atmosferze wpływają na wielkość promieniowania bezpośredniego i rozproszonego
Czynniki kształtujące rozkład temperatury	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>temperatura powietrza, izoterma</i> • wymienia rodzaje skal, w których dokonuje się pomiarów temperatury powietrza • porównuje temperaturę powietrza w różnych skalach • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie wykresów i map zróżnicowanie temperatury powietrza w troposferze • opisuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • oblicza średnią dobową temperaturę powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje rozkład temperatury powietrza w poszczególnych porach roku na półkuli północnej i południowej • wyjaśnia wpływ rzeźby terenu na nasłonecznienie i temperaturę powietrza • charakteryzuje na podstawie mapy roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi • oblicza średnią roczną i 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między strefami termicznymi a strefami oświetlenia Ziemi • wskazuje na podstawie mapy przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi • oblicza temperaturę powietrza na różnych wysokościach na podstawie gradientu termicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zjawisko inwersji termicznej • opisuje przykłady wpływu temperatury powietrza na życie i działalność człowieka

			<p>roczną amplitudę temperatury powietrza</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje przyczyny zróżnicowania średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi 		
Ruchy powietrza atmosferycznego	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia jednostki ciśnienia atmosferycznego i przyrządy do jego pomiaru • wyróżnia podstawowe układy baryczne • odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na podstawie schematu przyczyny powstawania ośrodków barycznych • wskazuje strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza • omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i południowej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny ruchu powietrza atmosferycznego • omawia na podstawie mapy rozmieszczenie stałych oraz sezonowych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • dostrzega znaczenie ruchu powietrza atmosferycznego dla działalności gospodarczej człowieka
Globalna cyrkulacja atmosfery. Pasaty i monsuny	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pasat</i>, <i>antypasat</i>, <i>monsun</i> • wymienia obszary występowania pasatów i monsunów oraz wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rozmieszczenie stałych ośrodków ciśnienia • omawia na podstawie schematu cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej • wyjaśnia mechanizm powstawania pasatów • wyjaśnia mechanizm powstawania monsunów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, umiarkowanej i okołobiegunowej • wymienia cechy pasatów • podaje przyczyny cykliczności zmian cyrkulacji monsunowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na podstawie schematu globalną cyrkulację powietrza w troposferze • wymienia nazwy komórek cyrkulacyjnych, w których obrębie odbywa się ruch mas powietrza • wyjaśnia mechanizm powstawania pasatów jako skutek cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na przykładach znaczenie pasatów i monsunów dla przebiegu pogody i działalności gospodarczej człowieka
Rodzaje wiatrów lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>bryza</i>, <i>fen</i>, <i>wiatr górski</i>, <i>doliny</i>, 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia mechanizm powstawania bryzy • wskazuje na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy wiatrów lokalnych • wyjaśnia mechanizm 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia genezę wiatrów lokalnych: bryzy, fenu, bory, 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ wiatrów lokalnych na środowisko geograficzne

	<p><i>bora</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia wiatry lokalne 	<p>obszary występowania wiatrów lokalnych</p>	<p>powstawania wiatru fenowego, górskiego, dolinnego i bory</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje lokalne nazwy wiatru fenowego 	<p>wiatru górskiego i dolinnego</p>	
<p>Wilgotność powietrza i opady atmosferyczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wilgotność względna, wilgotność bezwzględna</i> wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych odczytuje z mapy roczne sumy opadów atmosferycznych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia miary wilgotności powietrza opisuje proces kondensacji pary wodnej wyjaśnia proces resublimacji opisuje typy genetyczne opadów atmosferycznych wymienia obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów i wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm powstawania chmur oraz opadów i osadów atmosferycznych wyjaśnia różnicę między mgłą radiacyjną a mgłą adwekcyjną rozróżnia typy genetyczne chmur wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia etapy powstawania opadu atmosferycznego podaje i omawia różnice między poszczególnymi typami genetycznymi opadów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia powstawanie cienia opadowego i podaje przykłady jego występowania
<p>Masy powietrza i fronty atmosferyczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>masy powietrza, front atmosferyczny, front zokludowany, strefa frontalna</i> wymienia rodzaje mas powietrza i rodzaje frontów atmosferycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia kryteria podziału i podaje cechy mas powietrza omawia rozmieszczenie mas powietrza i frontów atmosferycznych na kuli ziemskiej oraz wskazuje je na mapie odróżnia na podstawie schematu front chłodny od ciepłego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przebieg zjawisk atmosferycznych w strefie frontu ciepłego i zimnego opisuje zjawisko okluzji 	<ul style="list-style-type: none"> przewiduje skutki przemieszczania się różnych frontów atmosferycznych 	<ul style="list-style-type: none"> przewiduje nadejście frontu atmosferycznego na podstawie obserwacji zjawisk meteorologicznych
<p>Prognozowanie pogody</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy meteorologiczne 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia metody badań 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność prognozowania pogody 	<ul style="list-style-type: none"> przewiduje pogodę na podstawie danych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje na przykładach wpływ pogody na życie i

	pogody	meteorologicznych • odczytuje informacje z mapy synoptycznej	<ul style="list-style-type: none"> • dostrzega potrzebę dokonywania pomiarów i obserwacji elementów meteorologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych technik do prognozowania pogody • wyjaśnia przyczyny regionalnego zróżnicowania zjawisk pogodowych na Ziemi 	synoptycznych • przygotowuje krótkoterminową prognozę pogody na podstawie mapy synoptycznej oraz obserwacji i pomiarów meteorologicznych	działalność gospodarczą człowieka
Klimaty kuli ziemskiej	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnia klimat od pogody • wymienia składniki klimatu • wymienia czynniki klimatotwórcze • wymienia strefy klimatyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki klimatyczne • wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne świata • odczytuje z klimatogramów wartość temperatury powietrza i opadów • wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wpływ czynników na procesy klimatotwórcze • rozpoznaje typ klimatu na podstawie jego opisu • wyjaśnia strefowość klimatyczną na Ziemi • wyróżnia klimaty astrefowe i podaje ich przykłady • opisuje cechy klimatów lokalnych (miejska wyspa ciepła) 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej • uzasadnia zasięg występowania stref klimatycznych i typów klimatu na Ziemi • opisuje piętrowość klimatyczną w górach 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje klimatogramy charakterystyczne dla różnych typów klimatu • wykazuje związek między działalnością człowieka a klimatem lokalnym (miejscowym)
Zmiany atmosfery i klimatu	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia efekty zmian zachodzących w atmosferze • wymienia nazwy gazów przyczyniających się do powstawania efektu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie schematu mechanizm efektu cieplarnianego • analizuje na podstawie wykresu zmiany średniej rocznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zmian klimatu na Ziemi • wymienia skutki powstawania dziury ozonowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie ozonosfery dla życia ludzi na Ziemi • opisuje skutki globalnych zmian klimatu 	<ul style="list-style-type: none"> • proponuje działania ograniczające wpływ człowieka na zmiany atmosfery i klimatu

	cieplarnianego	temperatury powietrza na świecie • wyjaśnia znaczenie gazów cieplarnianych			
Ekstremalne zjawiska atmosferyczne i ich skutki	<ul style="list-style-type: none"> wymienia niebezpieczne zjawiska meteorologiczne wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych zjawisk atmosferycznych 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje na podstawie tabeli tornada ze względu na poziom ich intensywności podaje przyczyny występowania susz wymienia obszary zagrożone pustynnieniem 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny powstawania ekstremalnych zjawisk i anomalii pogodowych na Ziemi omawia budowę cyklonu tropikalnego wymienia lokalne nazwy cyklonów tropikalnych 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych podaje skutki występowania susz 	<ul style="list-style-type: none"> podaje działania podejmowane przez człowieka w celu zmniejszenia ekstremalnych zjawisk i anomalii pogodowych

IV. HYDROSFERA

Cykl hydrologiczny	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>hydrosfera</i>, <i>mały obieg wody</i>, <i>duży obieg wody</i>, <i>retencja</i> analizuje dane liczbowe dotyczące zasobów wodnych kuli ziemskiej wymienia składniki bilansu wodnego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje zasoby wodne w przyrodzie na podstawie wykresu wymienia elementy składowe cyklu hydrologicznego omawia fizyczne i chemiczne właściwości wody opisuje na podstawie mapy regionalne zróżnicowanie bilansu wodnego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia teorię powstania hydrosfery wyjaśnia wpływ energii słonecznej i siły ciężkości na obieg wody w przyrodzie analizuje schemat cyklu hydrologicznego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia cechy cyklu hydrologicznego w różnych warunkach klimatycznych omawia rolę retencji w cyklu hydrologicznym przedstawia bilans wodny i jego zróżnicowanie w poszczególnych strefach klimatycznych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczyny zróżnicowania elementów bilansu wodnego w poszczególnych strefach klimatycznych wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi
Oceany i morza	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>morze</i>, <i>zlewisko mórz</i>, <i>zatoka</i>, <i>cieśnina</i> wymienia zasoby 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy mórz i wskazuje ich przykłady na mapie opisuje na podstawie schematu skład 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia wody morskiej opisuje zróżnicowanie termiki 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje pionowy rozkład temperatury i zasolenia wybranych mórz wyjaśnia przyczyny 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność ochrony wód morskich ocenia wpływ człowieka na ekosystemy mórz i oceanów

	<p>wodne wszechoceanu</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata 	<p>chemiczny wody morskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych 	<p>przypowierzchniowych wód oceanicznych</p>	<p>zróżnicowania gęstości wody morskiej</p>	
<p>Dynamika oceanów – prądy morskie, falowanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje ruchów wody morskiej • wymienia rodzaje prądów morskich i podaje ich przykłady • wskazuje na mapie obszary występowania tsunami 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła energii powodujące ruch wód morskich • wyjaśnia przyczyny powstawania prądów morskich • opisuje na podstawie mapy rozkład prądów morskich na świecie • omawia przyczyny falowania wód morskich 	<ul style="list-style-type: none"> • objaśnia wpływ prądów morskich na warunki klimatyczne • objaśnia mechanizm powstawania falowania wiatrowego 	<ul style="list-style-type: none"> • objaśnia mechanizm powstawania i układu powierzchniowych prądów morskich • omawia mechanizm powstania i skutki tsunami • podaje przykłady niszczącej działalności fal morskich – sztormowych i tsunami 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje możliwości gospodarczego wykorzystania oceanów • charakteryzuje wpływ poszczególnych ruchów wody morskiej na warunki klimatyczne i gospodarkę • podaje przyczyny i skutki zjawiska EL Niño
<p>Dynamika oceanów – pływy morskie, sejsze, upwelling</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje pływów morskich • wymienia obszary o największych pływach • podaje rozmiary przyptywów w otwartych oceanach i zatokach morskich 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny i skutki pływów morskich 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny powstawania sejszy • omawia na podstawie schematu mechanizm powstawania sejszy 	<ul style="list-style-type: none"> • objaśnia mechanizm powstawania upwellingu i downwellingu 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia wpływ upwellingu i downwellingu na środowisko życia wybrzeży i na gospodarkę państw
<p>Zróżnicowanie sieci rzecznej na Ziemi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system rzeczny, dorzecze, dział wodny</i> • wymienia rodzaje rzek • wskazuje na mapie wybrane rzeki świata 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem • odróżnia rzekę stałą od rzeki okresowej i epizodycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje związki między warunkami klimatycznymi a występowaniem rzek na Ziemi • opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny i skutki powodzi • wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje rzek 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na przykładach następstwa nieracjonalnej gospodarki wodnej w wybranych regionach

	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata obszary bezodpływowe oraz pozbawione rzek 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na poziom wody w rzece wyjaśnia różnicę między wezbraniem a powodzią 	wód powierzchniowych na Ziemi		
Ustroje rzeczne	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>ustrój rzeczny (reżim)</i> wymienia rodzaje ustrojów rzecznych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje zasilania rzek opisuje ustroje złożone i podaje przykłady rzek o tych ustrojach 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy ustrojów rzecznych rozpoznaje cechy ustrojów rzecznych klasyfikuje rzeki do odpowiedniego typu ustroju na podstawie wielkości przepływów 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wykresy stanów wód i przepływów wybranych rzek podaje przyczyny najwyższych przepływów wybranych rzek 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje związki między warunkami klimatycznymi a typami ustrojów rzecznych ocenia wpływ różnych czynników na reżim rzeczny
Jeziora	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>jeziorno, misa jeziorna</i> wymienia kryteria klasyfikacji jezior wymienia najgłębsze i największe jeziora na świecie oraz wskazuje je na mapie wskazuje na mapie główne typy jezior 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki warunkujące powstawanie jezior klasyfikuje jeziora wg pochodzenia misy jeziornej i żyzności oraz wskazuje je na mapie wymienia funkcje sztucznych zbiorników 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje typy genetyczne jezior oraz wskazuje ich przykłady na mapie opisuje etapy zarastania jezior (sukcesji) opisuje warunki powstawania i występowania bagien i torfowisk 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje związki między warunkami klimatycznymi a występowaniem jezior na Ziemi czyta plany batymetryczne wybranych jezior 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje jezior
Lodowce górskie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, firn, pole firnowe, granica wiecznego śniegu, jęzor lodowcowy, wieloletnia zmarzlina</i> wymienia typy lodowców górskich 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki warunkujące powstawanie lodowców górskich omawia na podstawie schematu przebieg granicy wiecznego śniegu na kuli ziemskiej na różnych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny występowania granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości charakteryzuje wybrane typy lodowców górskich opisuje ruch lodu lodowcowego 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje typy lodowców górskich ze względu na wielkość i warunki orograficzne ich powstawania 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu obszarów współcześnie zlodzonych

	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie przykłady obszarów występowania lodowców górskich 	<p>szerokościach geograficznych</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie schematu budowę lodowca górskiego 			
Lądolody i wieloletnia zmarzlina	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lądolód</i>, <i>wieloletnia zmarzlina</i>, <i>pak lodowy</i>, <i>soliflukcja</i> wskazuje na mapie świata obszary występowania lądolodów 	<ul style="list-style-type: none"> omawia warunki powstawania lądolodów wymienia obszary występowania wieloletniej zmarzliny opisuje powstawanie barier lodowych wyjaśnia zjawisko cielenia się lodowca 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje uwarunkowania rozwoju pokryw lodowych na Ziemi opisuje cechy lądolodu antarktycznego i lądolodu grenlandzkiego omawia warunki powstawania wieloletniej zmarzliny 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapach zasięg obszarów współcześnie zlodzonych i ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu tych obszarów omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej analizuje przekrój przez strefę wieloletniej zmarzliny wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ występowania wieloletniej zmarzliny na działalność człowieka i zagospodarowanie obszarów
Wody podziemne	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>warstwa wodonośna</i>, <i>zwierciadło wód podziemnych</i>, <i>strefa aeracji</i>, <i>strefa saturacji</i>, <i>infiltracja</i> klasyfikuje wody podziemne według różnych kryteriów wymienia na podstawie schematu poszczególne 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje poszczególne poziomy wód podziemnych wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie wód artezyjskich i subartezyjskich wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich i subartezyjskich, wód 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pochodzenie wód podziemnych wyказuje zależność cech wód podziemnych od budowy geologicznej omawia warunki powstawania gejzerów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia warunki powstania wybranych typów źródeł omawia zastosowanie wód artezyjskich w gospodarce wymienia przykłady zastosowań źródeł mineralnych (cieplic) w lecznictwie 	<ul style="list-style-type: none"> wyказuje znaczenie wód podziemnych w życiu i gospodarce człowieka

	<p>poziomy wód podziemnych</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia kryteria podziału źródeł 	<p>termalnych i gejzerów</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje źródeł 			
V. WNĘTRZE ZIEMI. PROCESY ENDOGENICZNE					
Budowa wnętrza Ziemi	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera</i>, <i>astenosfera</i> wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską wymienia na podstawie schematu warstwy wnętrza Ziemi 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości wraz ze wzrostem głębokości opisuje na podstawie schematu budowę wnętrza Ziemi wyróżnia powierzchnie nieciągłości 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje wybrane metody badań wnętrza Ziemi wymienia przykłady zróżnicowania wielkości stopnia geotermicznego na Ziemi wskazuje różnicę między budową skorupy kontynentalnej a budową skorupy oceanicznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> oblicza temperaturę wnętrza Ziemi, znając stopień geotermiczny opisuje właściwości fizyczne wnętrza Ziemi 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje współczesny rozwój poglądów na budowę wnętrza Ziemi
Minerały i skały	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>minerał</i>, <i>skała</i>, <i>magma</i>, <i>metamorfizm</i> wymienia główne minerały skałotwórcze podaje różnice między minerałem a skałą rozpoznaje najpospolitsze skały występujące na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy różniące minerały opisuje skały o różnej genezie i podaje ich przykłady wymienia przykłady minerałów i skał będących surowcami mineralnymi wymienia na podstawie schematu formy skupienia złóż mineralnych wymienia obszary występowania skał magmowych, 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje warunki powstawania minerałów rozpoznaje i opisuje właściwości wybranych skał charakteryzuje typy złóż charakteryzuje rodzaje surowców mineralnych ze względu na pochodzenie 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia gospodarcze wykorzystanie skał i minerałów na konkretnych przykładach 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia zmiany środowiska przyrodniczego związane z eksploatacją surowców mineralnych

		osadowych i metamorficznych			
Odtwarzanie i datowanie dziejów Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>geologia historyczna, skamieniałość przewodnia, wiek względny, wiek bezwzględny</i> • wymienia nauki geologii historycznej • wymienia przykłady skamieniałości przewodnich 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cele badań geologii historycznej • odróżnia wiek względny od wieku bezwzględnego • wymienia główne jednostki podziału dziejów Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje metody określania wieku względnego i bezwzględnego • opisuje tabelę stratygraficzną • wymienia eony, ery, okresy i epoki w dziejach Ziemi • porównuje długość trwania poszczególnych er • wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie skamieniałości 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasady odtwarzania i określania chronologii dziejów Ziemi • wyjaśnia, na czym polega zasada aktualizmu geologicznego • przedstawia na podstawie profilu geologicznego historię geologiczną regionu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego metodę radiowęglową stosuje się do datowania młodych utworów • analizuje przekrój geologiczny
Kronika dziejów Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • odczytuje z tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia w dziejach Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu • opisuje zmiany klimatu w dziejach Ziemi na podstawie tabeli 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rozwój fauny i flory w dziejach Ziemi • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie skamieniałości przewodnich • omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany położenia kontynentów w dziejach Ziemi • opisuje na podstawie mapy maksymalne zasięgi plejstocentrycznych pokryw lodowych na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje hipotezy tłumaczące przyczyny wielkiego wymierania świata organicznego pod koniec mezozoiku
Tektonika płyt litosfery	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>tektonika, strefa spredingu strefa subdukcji, prądy konwekcyjne</i> • rozróżnia na schemacie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia założenia teorii dryfu kontynentów A. Wegenera • przedstawia założenia teorii tektoniki płyt 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt litosfery i określa kierunek ich ruchu • omawia budowę strefy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia dowody dryfu kontynentów • wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a rozmieszczeniem pasm górskich oraz grzbietów śródoceanicznych

	<p>strefy spredu i subdukcji</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie świata przebieg granic płyt litosfery 	<p>litosfery</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia i wskazuje na mapie tektonicznej płyty litosfery i grzbiety śródoceaniczne 	<p>spredu i strefy subdukcji oraz wymienia procesy w nich zachodzące</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie strefy ryftowe oraz strefy subdukcji i kolizji płyt litosfery wymienia przykłady zbieżnych i rozbieżnych granic płyt litosfery 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie schematu etapy rozwoju ryftu 	
Ruchy górotwórcze	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>procesy endogeniczne</i> wymienia przejawy procesów endogenicznych wymienia nazwy najważniejszych orogenez w dziejach Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia obszary fałdowań kaledońskich, hercyńskich i alpejskich oraz wskazuje je na mapie porównuje na podstawie fotografii cechy gór powstałych w orogenezie kaledońskiej i alpejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje na podstawie mapy tematycznej budowę podstawowych struktur tektonicznych wyjaśnia proces powstawania gór 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zależność między wiekiem orogenezy a wysokością gór 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje różnicę w procesach powstawania gór, np. Himalajów i Andów
Deformacje tektoniczne i typy genetyczne gór	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>deformacja tektoniczna, uskoku, zrzęb</i> wymienia typy genetyczne gór 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy fałdu i uskoku charakteryzuje na podstawie schematu typy genetyczne gór podaje przykłady gór fałdowych, zrzębów i wulkanicznych 	<ul style="list-style-type: none"> podaje różnice między górami fałdowymi a górami zrzębowymi wskazuje na mapie obszary występowania różnych typów gór 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie schematu powstawanie podstawowych struktur tektonicznych (intruzji, deformacji ciągłych i nieciągłych) 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrzębów
Plutonizm i wulkanizm	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm</i> wymienia na podstawie schematu typy intruzji 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje przebieg i występowanie zjawisk plutonicznych wyjaśnia przyczyny zjawisk wulkanicznych 	<ul style="list-style-type: none"> podaje skutki procesów plutonicznych charakteryzuje przebieg zjawisk wulkanicznych klasyfikuje typy 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między budową wulkanu a przebiegiem jego erupcji opisuje negatywne i 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek występowania zjawisk wulkanicznych z przebiegiem granic płyt litosfery

	<p>magmatycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie największe wulkany na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie schematu elementy wulkanu wymienia produkty erupcji wulkanicznych podaje przykłady obszarów wulkanicznych na świecie 	wulkanów według różnych kryteriów	<p>pozytywne skutki zjawisk wulkanicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje katastrofy wywołane wybuchami wulkanów 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady wykorzystania energii wnętrza Ziemi w gospodarce
Trzęsienia ziemi	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>trzęsienie ziemi, sejsmograf</i> wymienia rodzaje trzęsień ziemi wymienia skale opisujące trzęsienia ziemi wskazuje na mapie obszary występowania trzęsień ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia schemat rozchodzenia się fal sejsmicznych odróżnia hipocentrum od epicentrum dokonuje podziału trzęsień ziemi ze względu na genezę wskazuje na mapie obszary sejsmiczne, pensejsmiczne i asejsmiczne 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny trzęsień ziemi wyjaśnia przyczyny rozmieszczenia stref sejsmicznych na Ziemi wskazuje na mapie obszary występowania podstawowych typów trzęsień ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery i trzęsieniami Ziemi opisuje katastrofy wywołane trzęsieniami ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia sposoby ochrony przed skutkami trzęsień ziemi ocenia warunki życia i działalności człowieka na obszarach aktywnych sejsmicznie
Ruchy epejrogeniczne oraz izostatyczne	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transgresja morza, regresja morza, ruchy talasogeniczne-obniżające</i> wskazuje na mapie przykłady obszarów objętych ruchami obniżającymi i ruchami wznoszącymi 	<ul style="list-style-type: none"> podaje podobieństwa i różnice między ruchami epejrogenicznymi a izostatycznymi wymienia i wskazuje na mapie świata obszary poddawane wspólnie ruchom epejrogenicznym i izostatycznym 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje przyczyny procesów epejrogenicznych i izostatycznych podaje dowody na istnienie ruchów epejrogenicznych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie mapy ruchy izostatyczne na Półwyspie Skandynawskim opisuje skutki procesów epejrogenicznych i izostatycznych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie gospodarcze ruchów epejrogenicznych i izostatycznych
Wielkie formy ukształtowania lądów	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela formy ukształtowania pionowego i poziomego 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje i podaje przykłady wielkich form ukształtowania 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje ukształtowanie powierzchni Ziemi jako efekt oddziaływania 	<ul style="list-style-type: none"> kreśli krzywą hipsograficzną wybranego obszaru 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje na przykładach zależność wielkich form rzeźby od budowy skorupy

	<p>lądów</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>depresja</i>, <i>kryptodepresja</i> • wskazuje na mapie hipsometrycznej niziny, wyżyny i wybrane pasma górskie oraz depresje 	<p>powierzchni Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje na podstawie danych statystycznych ukształtowanie powierzchni kontynentów 	<p>procesów endogenicznych</p>		<p>ziemskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ procesów endogenicznych na budowę geologiczną i ukształtowanie powierzchni Ziemi
<p>Wielkie formy ukształtowania oceanów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia formy dna oceanicznego • odróżnia szelfy od stoków kontynentalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wielkie formy dna oceanicznego • porównuje na podstawie danych statystycznych ukształtowanie głębokościowe oceanów 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania den morskich i oceanicznych • wskazuje na mapie rowy oceaniczne 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny powstawania rowów oceanicznych • oblicza największą deniwelację na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • kreśli krzywą batymetryczną

VI. PROCESY EGZOGENICZNE

<p>Wietrzenie skał</p>	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie</i>, <i>zwietrzelina</i> • wymienia i rozróżnia rodzaje wietrzenia • wymienia produkty wietrzenia • wymienia rodzaje wietrzenia fizycznego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi • opisuje typy wietrzenia • opisuje etapy wietrzenia mrozowego • podaje przykłady skał podlegających intensywnemu wietrzeniu chemicznemu • wskazuje na mapie obszary, na których 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki odpowiedzialne za przebieg wietrzenia chemicznego i biologicznego • omawia przebieg procesu wietrzenia • charakteryzuje produkty i formy powstałe w wyniku wietrzenia fizycznego • wskazuje dominujący typ wietrzenia w określonej strefie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między klimatem a typem wietrzenia • podaje przykłady form powstałych wskutek wietrzenia • opisuje skutki procesów wietrzenia 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie wietrzenia jako procesu przygotowującego do przekształcenia rzeźby powierzchni Ziemi
------------------------	--	---	--	--	---

		zachodzą intensywne procesy wietrzenia	klimatycznej		
Ruchy masowe	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>denudacja, ruchy masowe, erozja</i> • wymienia podstawowe rodzaje ruchów masowych • podaje różnicę między odpadaniem a obrywaniem, osuwaniem a spłyzywaniem 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny powstawania ruchów masowych • omawia na podstawie schematów rodzaje ruchów masowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ budowy geologicznej danego obszaru na grawitacyjne ruchy masowe • wyjaśnia przyczyny powstawania splotów błotnych i ziemnych 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje konsekwencje ruchów masowych • wykazuje na przykładach zależność ruchów masowych od rzeźby terenu, klimatu i warunków wodnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ działalności człowieka na intensywność ruchów masowych
Procesy krasowe	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia skały rozpuszczalne przez wodę • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krasowienie</i> • wymienia formy krasu powierzchniowego i podziemnego 	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnia formy krasu powierzchniowego i podziemnego • wymienia i rozpoznaje formy szaty naciekowej w jaskini • wskazuje na mapie świata i Europy obszary krasowe 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki, które wpływają na przebieg zjawisk krasowych • wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego • odróżnia wywierzysko od ponoru • wyjaśnia proces powstawania jaskiń 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wpływ procesów krasowych na rzeźbę obszarów zbudowanych ze skał węglanowych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zagrożenia występujące w jaskiniach wywołane działalnością człowieka
Rzeźbotwórcza działalność rzek	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>erozja wgłębna, erozja wsteczna, erozja boczna, akumulacja</i> • wymienia czynniki wpływające na tempo erozji rzecznej • wymienia rodzaje erozji rzecznej • wymienia elementy 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym • wymienia przykłady form powstałych w wyniku erozji i akumulacji • opisuje na podstawie schematu elementy doliny rzecznej • odróżnia terasę 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych na poszczególnych odcinkach rzeki • wyjaśnia na podstawie schematu proces erozji wstecznej • omawia na podstawie schematów fazy 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przebieg oraz efekty erozyjnej i akumulacyjnej działalności wód płynących • oblicza przeciętny spadek rzeki • opisuje na podstawie schematu powstawanie teras rzecznych • opisuje rzeźbotwórczą 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje możliwości zagospodarowania teras zalewowych i nadzalewowych

	<p>doliny rzecznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady rzek o różnych typach ujść 	<p>zalewową od nadzalewowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje ujść rzecznych i wskazuje ich przykłady na mapie 	<p>rozwoju meandrów i starorzeczy</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia proces powstawania delty • wyjaśnia, w jakich warunkach zachodzi erozja wąwozowa 	<p>działalność wód opadowych (erozja wąwozowa)</p>	
<p>Rzeźbotwórcza działalność lodowców górskich</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności lodowca górskiego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>egzaracja, muton, dolina U-kształtna, cyrk lodowcowy, detrakcja, detersja, dolina zawieszona, wygłady lodowcowe, kem, oz, drumlin</i> • wymienia rodzaje moren • podaje przykłady lodowców górskich na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia rodzaje rzeźbotwórczej działalności lodowców • dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne • rozróżnia formy powstałe w wyniku działalności lodowców górskich • wyjaśnia powstawanie różnych typów moren 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przebieg niszczącej działalności lodowca górskiego • opisuje na podstawie schematu powstawanie doliny U-kształtnej 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skutki działalności lodowców górskich 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przebieg erozyjnej i akumulacyjnej działalności lodowców i wymienia formy powstałe w jej wyniku
<p>Rzeźbotwórcza działalność lądolodów i wód polodowcowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności lądolodu • wskazuje na mapie przykładowe obszary o rzeźbie młodoglacjalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia formy powstałe w wyniku działalności lądolodów • wymienia formy fluwioglacjalne • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności wód polodowcowych 	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnia rzeźbę staroglacjalną od młodoglacjalnej • wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie sandrów i pradolin • opisuje na podstawie schematu proces powstawania kemów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skutki działalności lądolodów • odróżnia skutki działalności lądolodów od skutków działalności lodowców górskich 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ zlodowaceń na rzeźbę powierzchni Ziemi

Rzeźbotwórcza działalność wiatru	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega erozja eoliczna • wymienia formy powstałe w wyniku niszczącej i budującej działalności wiatru • wymienia rodzaje pustyń 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na siłę transportową wiatru • charakteryzuje niszczącą i budującą działalność wiatru • omawia budowę wydmy parabolicznej i barchanu • charakteryzuje typy pustyń i wskazuje ich rozmieszczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje warunki sprzyjające rzeźbotwórczej działalności wiatru • wykazuje zależność kształtu wydm od klimatu • opisuje proces powstawania grzybów skalnych • opisuje powstawanie pokryw lessowych i wymienia nazwy obszarów, na których one występują 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przebieg oraz efekty erozji i akumulacji eolicznej • wymienia zagrożenia dla działalności człowieka spowodowane deflacją oraz niszczeniem skał przez piasek niesiony wiatrem 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek między lessami występującymi w Europie a plejstoceńskimi lądolodami
Rzeźbotwórcza działalność morza	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja</i>, <i>platforma abrazyjna</i>, <i>nisza abrazyjna</i> • wymienia czynniki wpływające na intensywność niszczącej działalności morza 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności fal i prądów morskich • wymienia elementy klifu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na podstawie schematu proces powstawania klifu • wyjaśnia proces powstawania mierzei 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przebieg oraz efekty niszczącej i budującej działalności morza • porównuje rzeźbotwórczą działalność morza na wybrzeżu wysokim i płaskim 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady skutków oddziaływania wody morskiej w strefie wybrzeża
Typy wybrzeży morskich	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia na podstawie mapy podstawowe typy wybrzeży 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje podstawowe typy wybrzeży na mapie i fotografii • opisuje typy genetyczne wybrzeży 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje powstawanie atolu • porównuje typy wybrzeży 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrzeża powstałe przy udziale organizmów żywych • podaje przykłady zagrożeń dla rozwoju raf koralowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rolę wybrzeży w gospodarczej działalności człowieka

VII. GLEBY. BIOSFERA

Powstawanie gleb	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gleba, proces glebotwórczy, poziom glebowy, profil glebowy</i> • wymienia czynniki rozwoju gleb • wymienia na podstawie schematu poziomy glebowe 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje procesy glebotwórcze • charakteryzuje na podstawie schematów profili glebowych najważniejsze poziomy glebowe • podaje różnice między żyznością a urodzajnością • wymienia przykłady gleb o różnym odczynie pH 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki glebotwórcze z uwzględnieniem czynników abiotycznych i biotycznych • rozróżnia główne procesy glebotwórcze • opisuje cechy poszczególnych poziomów profilu glebowego • opisuje kompleksy rolniczej przydatności gleb 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ procesu glebotwórczego na żyzność gleb • podaje przykłady negatywnego oddziaływania człowieka na urodzajność gleb 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje ciąg zależności występujących między procesami glebotwórczymi, poziomem glebowym, profilem glebowym a typem gleb
Typy genetyczne gleb	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia podstawowe typy gleb • rozróżnia gleby strefowe i astrefowe 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia cechy gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych • opisuje rozmieszczenie głównych typów gleb na podstawie mapy • analizuje wybrane profile glebowe 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia genezę wybranych typów gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych • przyporządkowuje gleby strefowe do stref klimatycznych i roślinnych • przyporządkowuje gleby strefowe do skał podłoża i warunków wodnych 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia przydatność rolniczą gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych • rozpoznaje typy gleb na podstawie opisu i schematu profilu glebowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ czynników antropogenicznych na degradację gleb
Świat roślin	<ul style="list-style-type: none"> • podaje nazwy formacji roślinnych na świecie • wymienia czynniki wpływające na zróżnicowanie szaty roślinnej na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poszczególne formacje roślinne na Ziemi • wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek między strefami klimatu a formacjami roślinnymi • opisuje przyczyny nierównomiernego 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady przystosowania się roślin do warunków środowiska przyrodniczego • omawia piętra 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje i opisuje formacje roślinne na różnych kontynentach oraz w określonej części świata • wykazuje związek pomiędzy cechami

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia dominujące gatunki roślin w każdej ze stref roślinnych 	roślinnych	rozmieszczenia stref roślinnych na Ziemi <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje piętrowość roślinną obszarów górskich na Ziemi 	klimatyczno-roślinne na przykładach wybranych gór położonych na różnych szerokościach geograficznych <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych na świecie 	roślinności a warunkami danego środowiska
Świat zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>fauna</i>, <i>endemit</i> wymienia i wskazuje na mapie krainy i królestwa zoogeograficzne wymienia charakterystyczne zwierzęta żyjące w poszczególnych krainach zoogeograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia krainy i królestwa zoogeograficzne charakteryzuje wybrane krainy zoogeograficzne wymienia strefy życia w wodach oraz charakteryzuje jedną z nich 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia geograficzne przyczyny zróżnicowania świata zwierzęcego wymienia bariery ograniczające rozprzestrzenianie się zwierząt na Ziemi przyporządkowuje typowe gatunki fauny do poszczególnych krain zoogeograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady przystosowania się zwierząt do warunków środowiska przyrodniczego opisuje i ocenia warunki życia w poszczególnych strefach mórz i oceanów charakteryzuje faunę w strefach mórz i oceanów 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje na przykładach zależność świata zwierzęcego od budowy geologicznej, klimatu, warunków wodnych i gleby wyjaśnia przyczyny występowania endemitów na Ziemi
Strefy krajobrazowe na Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki przyrodnicze i antropogeniczne wpływające na kształtowanie się krajobrazu na Ziemi wymienia strefy krajobrazowe na Ziemi i wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje komponenty środowiska przyrodniczego w strefie krajobrazowej wymienia wybrane parki narodowe w poszczególnych strefach krajobrazowych i wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje cechy środowiska przyrodniczego i formy gospodarowania w poszczególnych strefach krajobrazowych na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady oddziaływania komponentów środowiska przyrodniczego na człowieka w poszczególnych strefach krajobrazowych wykazuje na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność między środowiskiem przyrodniczym a życiem człowieka charakteryzuje wybrane środowisko strefowe lub astrefowe

				map tematycznych strefowe i astrefowe zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Ziemi	
Interakcje między poszczególnymi sferami Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> wymienia sfery Ziemi i wskazuje po jednym przykładzie oddziaływań pomiędzy wybranymi sferami podaje przykłady sfer Ziemi kształtowanych przez procesy endogeniczne 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady oddziaływania i wpływu ruchów Ziemi na hydrosferę wyjaśnia powstawanie wiatrołomów w wyniku czynników atmosferycznych omawia wpływ organizmów żywych na hydrosferę omawia i podaje przykłady wpływu obszarów leśnych na klimat lokalny opisuje na przykładach wpływ litosfery na procesy glebotwórcze podaje przykłady wpływu rodzaju podłoża na rzeźbę terenu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia efekty działania siły odśrodkowej Ziemi i jej wpływ na litosferę wyjaśnia wpływ ruchów endogenicznych na zmiany linii brzegowej mórz i jezior oraz zmiany biegu rzeki omawia czynniki warunkujące strefowość klimatyczno-roślinno-glebową omawia wpływ biosfery i pedosfery na rozwój procesów stokowych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ oddziaływania ciał niebieskich na poszczególne sfery Ziemi ocenia skutki działania atmosfery na rzeźbę terenu wyjaśnia zależność występowania lodowców od warunków klimatycznych i ukształtowania powierzchni podaje przykłady wpływu wielkości opadów atmosferycznych na reżim rzek oraz tempo denudacji 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia na przykładach wpływ różnych typów klimatu na litosferę wykazuje związek sieci hydrograficznej danego obszaru z budową geologiczną analizuje związki między litosferą a czynnikami klimatotwórczymi

I. PRZEMIANY POLITYCZNE I GOSPODARCZE ŚWIATA

<p>Klasyfikacja państw świata</p>	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>morskie wody wewnętrzne, wody terytorialne, wyłączna strefa ekonomiczna</i> • wymienia najczęstsze kryteria przyjmowane podczas formułowania definicji państwa • wymienia kryteria podziału ustrojów politycznych państw świata • wymienia państwa mające dwie stolice i wskazuje je na mapie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na zmianę liczby państw na świecie • wskazuje na mapie świata przykłady krajów, których granice nawiązują do warunków przyrodniczych lub zostały wyznaczone w sposób sztuczny 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje zmiany liczby państw w Europie i na świecie • przedstawia podział terytorialny mórz i oceanów • analizuje podział wpływów na Antarktydzie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego Antarktyda zgodnie z postanowieniami międzynarodowymi stanowi obszar międzynarodowy, objęty całkowitym zakazem eksploatacji surowców mineralnych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prognozuje zmiany liczby państw na podstawie wiedzy o problemach współczesnego świata
<p>Zmiany na mapie politycznej świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia okresy w historii powszechnej, które wpłynęły na obecny układ państw na mapie politycznej świata • wymienia państwa powstałe w Europie po 1989 r. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na współczesny podział polityczny świata • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny świata • wskazuje przykłady państw będących niegdyś kolonią • podaje przykłady nowo utworzonych państw na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 r. • analizuje następstwa przemian społeczno-ustrojowych po 1989 r. 	<ul style="list-style-type: none"> • ukazuje na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • opisuje wybrane ustroje polityczne na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na wybranych przykładach procesy, w których wyniku powstały nowe państwa pozaeuropejskie • wyjaśnia wpływ kształtowania się podziału politycznego świata na inne elementy przestrzeni geograficznej

Mierniki poziomu rozwoju krajów	<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne mierniki i wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego wymienia przykłady państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje wybrane ekonomiczne mierniki wzrostu gospodarczego porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje HDI porównuje składowe HDI w wybranych państwach 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje przestrzenne zróżnicowanie wartości PKB i HDI na świecie omawia podstawowe cechy gospodarcze, demograficzne i społeczne państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego wyjaśnia wpływ rozwoju społeczno-gospodarczego świata na inne elementy przestrzeni geograficznej (<i>Interakcje</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia potrzebę konstruowania syntetycznych mierników rozwoju społeczno-gospodarczego, np. HDI
---------------------------------	---	--	--	---	---

II. LUDNOŚĆ I URBANIZACJA

Liczba ludności świata i jej zmiany	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia i wskazuje na mapie świata najludniejsze państwa podaje różnice w zaludnieniu wg kontynentów wymienia przykłady państw o wysokim i niskim współczynniku przyrostu naturalnego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia etapy zaludniania Ziemi podaje czynniki wpływające na zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie oblicza współczynnik przyrostu naturalnego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje liczbę ludności świata i jej zmiany oblicza tempo zmian liczby ludności na danym obszarze za pomocą wskaźnika dynamiki analizuje zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny oraz skutki tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej ukazuje na przykładach konsekwencje wysokiego współczynnika przyrostu naturalnego wyjaśnia wpływ zmian ludnościowych na środowisko przyrodnicze i inne elementy przestrzeni społeczno-gospodarczej i kulturowej (<i>Interakcje</i>) 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany liczby ludności świata i poszczególnych kontynentów
Teoria rozwoju demograficznego	<ul style="list-style-type: none"> wymienia teorie rozwoju społeczeństw wymienia fazy przejścia 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje etapy rozwoju demograficznego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje model przejścia demograficznego na wybranych przykładach 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczyny i skutki eksplozji demograficznej i implozji 	<ul style="list-style-type: none"> ukazuje przyczyny zmian demograficznych i epidemiologicznych w

	<p>demograficznego</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady państw znajdujących się w poszczególnych fazach przejścia demograficznego wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, implozja demograficzna</i> 	<p>ludności na postawie wykresu</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia fazy przejścia demograficznego, w których następuje eksplozja demograficzna wymienia przyczyny eksplozji demograficznej oraz implozji demograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje fazy przejścia epidemiologicznego na wybranych przykładach opisuje etapy rozwoju demograficznego ludności na przykładach wybranych państw świata opisuje przestrzenne zróżnicowanie eksplozji demograficznej i implozji demograficznej 	demograficznego	krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo
Zróżnicowanie demograficzne społeczeństw	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady społeczeństwa młodego i starego odczytuje z wykresów średnią długość trwania życia w wybranych krajach świata wyjaśnia znaczenie terminów: <i>współczynnik feminizacji, współczynnik maskulinizacji</i> 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje czynniki kształtujące strukturę wieku ludności wymienia typy demograficzne społeczeństw charakteryzuje społeczeństwa młode, zastojowe i stare na przykładach wybranych państw świata 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje strukturę wieku i płci ludności na przykładach wybranych państw świata (na podstawie danych statystycznych) wyjaśnia konsekwencje starzenia się społeczeństwa oblicza współczynnik feminizacji i współczynnik maskulinizacji 	<ul style="list-style-type: none"> omawia problemy społeczno-gospodarcze związane ze starzeniem się społeczeństw wybranych krajów Europy Zachodniej analizuje i ocenia zróżnicowanie ludności pod względem przeciętnej długości trwania życia, dzietności oraz umieralności niemowląt 	<ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany udziału głównych grup wiekowych ludności Unii Europejskiej na podstawie różnorodnych źródeł
Rozmieszczenie ludności na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy obszarów wg podziału ze względu na aktualny stopień zaludnienia podaje główne cechy rozmieszczenia ludności na świecie wymienia obszary o 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozmieszczenia ludności na świecie wskazuje obszary największej i najmniejszej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje rozmieszczenie ludności na świecie na podstawie mapy tematycznej wykazuje wpływ barier osadniczych na rozmieszczenie ludności na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> ukazuje przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie analizuje wskaźniki gęstości zaludnienia w 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego w analizach demograficznych stosuje się wskaźnik gęstości zaludnienia i wskaźnik fizjologicznej gęstości zaludnienia

	<p>dużej i małej gęstości zaludnienia na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa gęstość zaludnienia na poszczególnych kontynentach 	<p>koncentracji ludności na świecie na podstawie mapy tematycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny dużej koncentracji ludności na wybranym obszarze • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranych państw 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo • analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności na świecie 	<p>wybranych państwach</p>	
Przyczyny i konsekwencje migracji ludności	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>migracja</i>, <i>imigracja</i>, <i>emigracja</i>, <i>reemigracja</i>, <i>saldo migracji</i>, <i>przyrost rzeczywisty</i> • podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych na podstawie mapy tematycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje migracje • wyjaśnia przyczyny migracji • podaje kierunki współczesnych migracji zagranicznych na świecie • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje przyczyny i konsekwencje migracji ludności w różnych państwach • analizuje kierunki współczesnych migracji zewnętrznych i wewnętrznych • podaje pozytywne i negatywne skutki ruchów migracyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje i przyczyny uchodźstwa oraz podaje przykłady tego rodzaju migracji 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje problem uchodźstwa na wybranych przykładach
Zróźnicowanie rasowe i narodowościowe ludności	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne i mieszane odmiany ludzkie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rasizm</i> • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie na podstawie mapy tematycznej • klasyfikuje języki świata ze szczególnym uwzględnieniem grup językowych rodziny indoeuropejskiej • wymienia najbardziej 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje strukturę etniczną i narodowościową ludności świata • wskazuje przyczyny upowszechniania się wybranych języków na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia skutki zróźnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładach • wskazuje konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność walki z rasizmem • omawia wpływ podbojów kolonialnych na zróżnicowanie językowe świata

		rozpowszechnione języki świata na podstawie danych statystycznych			
Zróźnicowanie religijne i kulturowe ludności	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> • wymienia nazwy religii uniwersalnych • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym i kulturowym 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje zróżnicowanie religijne i kulturowe świata • przedstawia strukturę wyznaniową na świecie na podstawie danych statystycznych • charakteryzuje kręgi kulturowe (cywilizacyjne) na świecie oraz wskazuje ich zasięg na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie czynników społeczno-kulturowych w rozwoju gospodarczym wybranych regionów świata 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia wpływ religii na postawy społeczne i gospodarkę państw
Struktura zawodowa ludności świata	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia kategorie ludności na rynku pracy • wymienia czynniki decydujące o poziomie aktywności zawodowej ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki decydujące o poziomie aktywności zawodowej ludności • opisuje współczynnik aktywności zawodowej wg płci w wybranych państwach na podstawie danych statystycznych • omawia strukturę zatrudnienia w poszczególnych fazach rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje strukturę zawodową ludności wybranych państw • oblicza współczynnik aktywności zawodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zróżnicowanie struktury zatrudnienia w wybranych państwach i jej związek z poziomem rozwoju państwa • omawia przyczyny zmian zachodzących na rynku pracy w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem gospodarczym, a także ich konsekwencje na świecie oraz w wybranych krajach • charakteryzuje współczesne formy zatrudnienia
Bezrobocie na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>stopa bezrobocia, bezrobocie ukryte</i> • wymienia rodzaje bezrobocia 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje przyczyny bezrobocia na świecie • oblicza współczynnik (stopę) bezrobocia 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje zróżnicowanie stopy bezrobocia w wybranych państwach na podstawie danych statystycznych • charakteryzuje rodzaje bezrobocia 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje pozytywne i negatywne skutki bezrobocia • opisuje problem pracy dzieci – przyczyny, konsekwencje i obszary występowania 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia działania państw podejmowane w celu ograniczenia bezrobocia • przedstawia psychospołeczne skutki bezrobocia na podstawie

					materiałów źródłowych
Geograficzne uwarunkowania stanu zdrowia ludności	<ul style="list-style-type: none"> •omawia czynniki wpływające na stan zdrowia ludzi na świecie •wyjaśnia przyczyny i skutki występowania chorób na świecie •wymienia typowe choroby w krajach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje choroby cywilizacyjne, w tym otyłość •wymienia przyczyny zgonów w najbogatszych państwach i krajach słabo rozwiniętych 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje społeczne i gospodarcze skutki występowania chorób na świecie •analizuje geograficzne uwarunkowania stanu zdrowia ludności świata 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia zróżnicowanie dostępu do usług medycznych w różnych krajach świata na podstawie mapy tematycznej •wyjaśnia, na czym polega profilaktyka chorób 	<ul style="list-style-type: none"> •proponuje globalne i regionalne działania, które można podjąć w celu zwalczania chorób cywilizacyjnych i zakaźnych
Osadnictwo wiejskie i miejskie	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia rodzaje jednostek osadniczych •podaje charakterystyczne cechy wsi •wymienia funkcje miast •podaje przykłady miast o różnych funkcjach 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje czynniki lokalizacji i rozwoju jednostek osadniczych •charakteryzuje nowe funkcje wsi •opisuje wybrane funkcje miast 	<ul style="list-style-type: none"> •rozpoznaje typy genetyczne kształtów wsi •opisuje wpływ czynników przyrodniczych i antropogenicznych na kształtowanie się sieci osadniczej •rozpoznaje typy miast i zespołów miejskich na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia przyczyny przemian zachodzących współcześnie w osadnictwie wiejskim •określa strukturę funkcjonalno-przestrzenną różnych miast •ocenia zmiany struktury funkcjonalno-przestrzennej miast wraz z rozwojem państw 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia cechy fizjonomiczne miast typowe dla różnych regionów świata oraz ich zmiany wraz z rozwojem gospodarczym
Urbanizacja na świecie	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja</i>, <i>wskaźnik urbanizacji</i> •wymienia płaszczyzny i fazy urbanizacji •wskazuje na mapie najludniejsze zespoły 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje płaszczyzny urbanizacji •opisuje fazy urbanizacji •opisuje typy zespołów miejskich i wskazuje je na mapie •wymienia przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje przyczyny urbanizacji w wybranych regionach •porównuje zmiany liczby ludności w wybranych miastach świata na podstawie danych 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje skutki urbanizacji w wybranych regionach świata •porównuje układ przestrzenny głównych typów zespołów miejskich 	<ul style="list-style-type: none"> •porównuje problemy mieszkańców wielkich miast w państwach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo

	miejskie światła	megalopolis na świecie • przedstawia procesy urbanizacyjne na świecie	statystycznych • opisuje zmiany w krajobrazie wielkich miast w różnych regionach świata • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu urbanizacji w różnych częściach świata	• opisuje zróżnicowanie poziomu życia ludzi w miastach różnych typów i o różnej wielkości	
--	------------------	--	---	---	--

III. ROLNICTWO

Czynniki rozwoju rolnictwa	Uczeń poprawnie: • wymienia przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • określa funkcje rolnictwa	Uczeń poprawnie: • charakteryzuje warunki klimatyczno-glebowe do produkcji rolnej na świecie na podstawie mapy tematycznej • ocenia poziom mechanizacji i chemizacji rolnictwa w wybranych krajach świata na podstawie danych statystycznych	Uczeń poprawnie: • wyjaśnia wpływ czynników społeczno-ekonomicznych na rozwój rolnictwa na wybranych przykładach • analizuje mierniki wielkości gospodarstw rolnych w wybranych państwach	Uczeń poprawnie: • ocenia środowisko przyrodnicze ze względu na możliwości rozwoju rolnictwa na wybranych przykładach • ocenia poziom kultury rolnej oraz strukturę wielkościową i własnościową gospodarstw rolnych w wybranych krajach świata	Uczeń poprawnie: • przedstawia korzyści dla rolnictwa wynikające ze zwiększenia mechanizacji i chemizacji rolnictwa
Użytkowanie ziemi na świecie	• wymienia formy użytkowania ziemi • wymienia państwa o największym udziale gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi	• charakteryzuje elementy struktury użytkowania ziemi na podstawie wykresu • wskazuje przyczyny dużego zróżnicowania udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi w wybranych państwach	• przedstawia wpływ czynników społeczno-gospodarczych na strukturę użytkowania ziemi • przedstawia zróżnicowanie struktury użytkowania ziemi na świecie na podstawie danych statystycznych	• analizuje przyczyny i skutki zmian wielkości powierzchni gruntów ornych, użytków zielonych, nieużytków oraz lasów na przykładach państw leżących na różnych kontynentach	• proponuje sposoby wykorzystania nieużytków do celów rolniczych

Rolnictwo uprzemysłowione i rolnictwo ekologiczne	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego wskazuje na mapie regiony, w których przeważa rolnictwo uprzemysłowione wyjaśnia znaczenie GMO 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego wskazuje rejony upraw roślin zmodyfikowanych genetycznie na mapie świata 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wybrane wskaźniki rolnictwa uprzemysłowionego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje problemy związane z upowszechnianiem się roślin uprawnych zmodyfikowanych genetycznie
Typy rolnictwa i główne regiony rolnicze na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia kryteria podziału rolnictwa wskazuje na mapie obszary występowania rolnictwa intensywne i rolnictwa ekstensywnego 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy rolnictwa i omawia ich rozmieszczenie na świecie omawia różnice między rolnictwem intensywnym a ekstensywnym charakteryzuje główne regiony rolnicze na świecie na podstawie mapy tematycznej 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy rolnictwa pierwotnego, tradycyjnego i rynkowego porównuje gospodarkę rolną w wybranych regionach rolniczych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje różnice w intensywności rolnictwa w wybranych krajach świata 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia argumenty za i przeciw wybranym sposobom intensyfikacji produkcji rolnej
Produkcja roślinna na świecie	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia podział roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne i produkcyjne wymienia rośliny należące do poszczególnych grup wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia zastosowanie roślin uprawnych opisuje rozmieszczenie upraw głównych ziemiopłodów na podstawie map tematycznych 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje rozmieszczenie i wielkość produkcji roślinnej w wybranych regionach świata omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach oblicza wielkość plonów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie uprawy zbóż, roślin przemysłowych oraz używek na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych rozwoju rolnictwa na wielkość, rozmieszczenie i specjalizację produkcji rolnej w różnych regionach świata
Produkcja zwierzęca na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na produkcję zwierzęcą 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje kierunki chowu zwierząt przedstawia typy chowu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zróżnicowanie hodowli na świecie wyjaśnia różnicę między 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność chowu wybranych zwierząt gospodarskich 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność pomiędzy pogłowiem wybranych gatunków

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia produkty pochodzenia zwierzęcego przedstawia państwa o największym pogłowie wybranych zwierząt gospodarskich 	<p>zwierząt gospodarskich</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia wybranych zwierząt gospodarskich na podstawie map tematycznych i danych statystycznych wymienia czołowych importerów i eksporterów wołowiny i wieprzowiny na podstawie danych statystycznych 	<p>chowem intensywnym a chowem ekstensywnym</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje produkcję zwierzęcą w wybranych regionach świata 	<p>na świecie od czynników przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych</p>	<p>zwierząt gospodarskich a wielkością produkcji mięsa, mleka i innych produktów</p>
Rybacktwo	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybacktwo</i>, <i>rybołówstwo</i>, <i>akwakultura</i>, <i>marikultura</i> przedstawia główne łowiska na świecie na podstawie mapy tematycznej wymienia kraje o najniższym spożyciu ryb w przeliczeniu na 1 mieszkańca na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie kraje o największych światowych połowach morskich omawia gospodarcze wykorzystanie wybranych gatunków ryb wskazuje przyczyny nadmiernego odławiania organizmów morskich 	<ul style="list-style-type: none"> podaje różnice między akwakulturą a rybołówstwem wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości połowów ryb w wybranych państwach świata analizuje zagrożenia produktywności mórz i oceanów 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przestrzenne zróżnicowanie wielkości spożycia ryb na świecie podaje przykłady zagrożeń wywołanych nadmierną eksploatacją mórz i oceanów wskazuje możliwości rozwoju wykorzystania zasobów oceanów i mórz 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych
Wyżywienie ludności świata	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>głód</i>, <i>niedożywienie</i>, <i>głód utajony</i> podaje normy żywieniowe na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny oraz skutki głodu i niedożywienia ludności na świecie analizuje rozmieszczenie obszarów niedoboru i 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje problemy wyżywienia ludności świata na podstawie różnych źródeł wyjaśnia, dlaczego w niektórych krajach świata 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje i uzasadnia strukturę spożycia żywności w państwach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje działania, które można podjąć w celu zwiększenia produkcji rolnej na świecie, zmiany struktury produkcji

	wg FAO • wskazuje liczbę głodujących na świecie na podstawie danych statystycznych	nadwyżek żywności na podstawie mapy tematycznej • wskazuje największych eksporterów żywności na świecie na podstawie danych statystycznych	o sprzyjających warunkach rozwoju rolnictwa występuje problem niedożywienia ludności	• wyjaśnia wpływ działalności rolniczej na inne elementy przestrzeni społeczno-gospodarczej i kulturowej	oraz dystrybucji żywności • proponuje sposoby walki z głodem
Leśnictwo	• wymienia funkcje lasów • wskazuje kraje o największej lesistości • wymienia kraje o największym udziale w światowej produkcji drewna • wyjaśnia znaczenie terminu <i>deforestacja</i>	• przedstawia rozmieszczenie największych kompleksów leśnych na Ziemi • przedstawia zróżnicowanie lesistości na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia sposoby prowadzenia racjonalnej gospodarki leśnej w różnych regionach	• opisuje zasoby leśne świata na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • wskazuje przyczyny oraz skutki wycinania i niszczenia lasów równikowych	• wykazuje skutki nieracjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata	• uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • podaje przykłady działań zapobiegających zmniejszaniu się powierzchni lasów na świecie
IV. PRZEMYSŁ					
Zmieniająca się rola przemysłu we współczesnym świecie	Uczeń poprawnie: • wymienia funkcje przemysłu • wymienia etapy procesu industrializacji • wskazuje na mapie kraje nowo uprzemysłowione • przedstawia kryteria podziału przemysłu i funkcje przemysłu	Uczeń poprawnie: • omawia udział przemysłu w tworzeniu PKB w wybranych krajach na podstawie wykresu • charakteryzuje kraje nowo uprzemysłowione • opisuje rozwój przemysłu i zmiany w strukturze produkcji przemysłowej	Uczeń poprawnie: • charakteryzuje strukturę i rolę przemysłu w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego • omawia rolę przemysłu w gospodarce państw • przedstawia zróżnicowanie poziomu rozwoju przemysłu na świecie	Uczeń poprawnie: • uzasadnia różnice ilościowe i jakościowe produkcji przemysłowej państw o różnym poziomie rozwoju • omawia wpływ przemysłu na wzrost gospodarczy i jakość życia ludności świata	Uczeń poprawnie: • wyjaśnia przyczyny i skutki wzrastającej roli krajów nowo uprzemysłowionych w światowej gospodarce na podstawie dostępnych źródeł
Czynniki lokalizacji	• wymienia przyrodnicze	• przedstawia	• wskazuje wpływ	• porównuje	• omawia zmianę roli

przemysłu	i pozaprzrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu <ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady zakładów przemysłowych uzależnionych od czynników przyrodniczych i pozaprzrodniczych 	przyrodnicze i pozaprzrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na wybranych przykładach <ul style="list-style-type: none"> omawia przymusową, związaną oraz swobodną lokalizację przemysłu 	czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych branż <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie behawioralnych czynników lokalizacji przemysłu 	zróznicowanie zasobów pracy w przemyśle tradycyjnym i przemyśle zaawansowanej technologii	czynników lokalizacji przemysłu w czasie
Zasoby naturalne Ziemi. Podział i rola surowców mineralnych	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia podział zasobów naturalnych podaje przykłady zastosowania wybranych surowców wyjaśnia znaczenie terminu <i>recykling</i> 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje surowce metaliczne, chemiczne i skalne przedstawia znaczenie poszczególnych zasobów naturalnych opisuje rozmieszczenie wybranych surowców mineralnych na podstawie mapy tematycznej omawia recykling jako nowe źródło surowców 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rolę surowców mineralnych w rozwoju przemysłu przedstawia głównych producentów surowców mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania surowcami mineralnymi charakteryzuje światowe zasoby i wydobycie wybranych surowców mineralnych na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny wzrostu roli metali ziem rzadkich w gospodarce światowej na podstawie dostępnych źródeł
Bilans energetyczny świata	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia podział źródeł energii podaje przykłady zastosowań surowców energetycznych wymienia największych producentów wybranych surowców energetycznych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wykorzystanie odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii charakteryzuje zmiany w bilansie energetycznym świata wskazuje ośrodki wydobycia surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje rozmieszczenie i wielkość wydobycia wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych charakteryzuje kierunki eksportu i importu surowców energetycznych na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie ropy naftowej dla gospodarki energetycznej państw oraz dla handlu międzynarodowego 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje dysproporcje w rozmieszczeniu rejonów produkcji i konsumpcji surowców energetycznych oraz konsekwencje tych dysproporcji

Produkcja energii elektrycznej	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje głównych producentów energii elektrycznej na świecie na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje znaczenie energii elektrycznej dla gospodarki i życia codziennego charakteryzuje zmiany w strukturze zużycia energii następujące wraz z rozwojem gospodarczym państw świata 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zróżnicowania źródeł produkcji energii elektrycznej omawia zmiany wielkości produkcji energii elektrycznej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a strukturą produkcji energii elektrycznej w danym państwie opisuje aktualne tendencje i kierunki w energetyce światowej 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia skutki rosnącego zużycia energii elektrycznej oraz uzasadnia konieczność pozyskiwania jej nowych źródeł
Typy elektrowni	<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy elektrowni wskazuje największe hydroelektrownie oraz elektrownie atomowe na mapie świata 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje różne typy elektrowni przedstawia udział energii elektrycznej pochodzącej z różnych elektrowni w wybranych krajach na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia wady i zalety różnych typów elektrowni wyjaśnia rolę i znaczenie energetyki alternatywnej wyjaśnia, dlaczego energetyka alternatywna rozwija się w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a lokalizacją różnych typów elektrowni podaje przyczyny i skutki rozwoju energetyki atomowej 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje możliwości wykorzystywania wykorzystania alternatywnych źródeł energii w wybranych krajach świata
Obszary koncentracji przemysłu i procesy jego restrukturyzacji	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje okręgów przemysłowych wskazuje na mapie przykłady okręgów przemysłowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia czynniki przestrzennej koncentracji przemysłu charakteryzuje rozmieszczenie i rozwój obszarów koncentracji przemysłu na wybranych przykładach 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje etapy rozwoju okręgu przemysłowego wykazuje skutki restrukturyzacji przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność między restrukturyzacją przemysłu a rozwojem okręgów przemysłowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia tendencje zmian w rozwoju i rozmieszczeniu okręgów przemysłowych na świecie
Przemysł zaawansowanej technologii	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki lokalizacji przemysłu high-tech wskazuje największe ośrodki przemysłu high-tech na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje czynniki lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanej technologii przedstawia znaczenie przemysłu high-tech 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy przemysłu zaawansowanej technologii omawia formy organizacji przestrzennej przemysłu high-tech 	<ul style="list-style-type: none"> podaje korzyści związane z tworzeniem i funkcjonowaniem parków technologicznych analizuje znaczenie przemysłu high-tech 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ przemysłu zaawansowanej technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia

		<ul style="list-style-type: none"> • omawia rozmieszczenie wybranych technopolii na świecie • charakteryzuje wybrane technopolie 			
V. USŁUGI					
Znaczenie usług we współczesnym świecie	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje usługi • podaje przykłady usług podstawowych i wyspecjalizowanych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje znaczenie usług materialnych i niematerialnych • wymienia sekcje usługowe wg PKD 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje etapy rozwoju usług • wykazuje znaczenie usług dla gospodarki państw 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje udział usług w strukturze zatrudnienia w wybranych krajach świata na podstawie danych statystycznych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie usług wyspecjalizowanych dla rozwoju społeczno-gospodarczego państw
Podział i rola komunikacji	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział komunikacji • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, łączność, terminal</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia uwarunkowania rozwoju komunikacji • przedstawia rolę komunikacji w gospodarce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje dynamikę wzrostu zapotrzebowania na usługi transportowe i łącznościowe na poszczególnych etapach rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ postępu cywilizacyjnego na wzrost popytu na usługi komunikacyjne na podstawie dostępnych źródeł 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w działalności gospodarczej państw
Transport lądowy na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia kryteria podziału transportu • wymienia czynniki przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne warunkujące rozwój sieci transportowej • wskazuje na mapie kraje o dużej gęstości sieci drogowej i kolejowej 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki warunkujące rozwój sieci transportowej • omawia gęstość sieci dróg na świecie na podstawie mapy tematycznej • charakteryzuje gęstość sieci kolejowej na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia najdłuższe rurociągi i gazociągi na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wielkość i rodzaje ładunków przewożonych różnymi rodzajami transportu lądowego w wybranych krajach • określa rolę transportu przesyłowego 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wady i zalety transportu samochodowego kolejowego i przesyłowego 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany znaczenia transportu kolejowego na świecie
Żegluga i transport	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny, dla 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wielkość 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wady i zalety 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zmiany

<p>lotniczy na świecie</p>	<p>największe porty morskie na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>tania bandera, żegluga kabotażowa</i> • wymienia największe porty lotnicze pod względem liczby odprawianych pasażerów na świecie i wskazuje je na mapie 	<p>których armatorzy rejestrują statki w krajach taniej bandery</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie najważniejsze szlaki żeglugi śródlądowej na poszczególnych kontynentach • charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu lotniczego 	<p>przeładunku i strukturę towarów przeładowywanych w największych portach świata na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje sieć transportu śródlądowego na świecie na podstawie mapy tematycznej • omawia znaczenie transportu lotniczego 	<p>transportu wodnego i lotniczego</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rolę kanałów w skracaniu dróg morskich • wyjaśnia, dlaczego rola żeglugi śródlądowej w wielu krajach jest coraz mniejsza 	<p>znaczenia poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa wpływ światowego kryzysu ekonomicznego na natężenie oraz kierunki ruchu pasażerów i towarów na podstawie dostępnych źródeł
<p>Rola i znaczenie łączności na świecie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady wykorzystania nowoczesnych usług telekomunikacyjnych w życiu codziennym • wymienia przyczyny spadku znaczenia usług pocztowych 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady dużego wpływu łączności na współczesną gospodarkę • opisuje rozwój wybranych współczesnych środków łączności • wykazuje spadek znaczenia usług pocztowych na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rolę telekomunikacji komputerowej w światowej gospodarce • omawia rolę postępu technologicznego w rozwoju telekomunikacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zróżnicowanie dostępu do telefonii komórkowej oraz internetu w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zagrożenia związane z nowoczesną technologią informacyjną
<p>Rozwój turystyki na świecie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje turystykę wg różnych kryteriów • wyjaśnia, co składa się na atrakcyjność turystyczną 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny rozwoju turystyki na świecie • omawia zróżnicowanie ruchu turystycznego na świecie wg regionów na podstawie danych statystycznych • wskazuje korzyści 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje cele ruchu turystycznego we współczesnym świecie • opisuje cechy i uwarunkowania ruchu turystycznego na świecie • wyjaśnia, czym jest monokultura turystyczna 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia ekonomiczne, społeczne i przyrodnicze skutki rozwoju turystyki na wybranych przykładach 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie turystyki dla rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych krajów i regionów świata

		wynikające z rozwoju turystyki			
Regiony turystyczne świata	<ul style="list-style-type: none"> wymienia regiony atrakcyjne turystycznie wskazuje kraje najczęściej odwiedzane przez turystów wymienia nowe siedem cudów świata 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje najważniejsze regiony turystyczne świata na podstawie różnych źródeł opisuje atrakcje turystyczne wybranych regionów Europy 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje walory turystyczne wybranych ośrodków i regionów turystycznych na świecie na podstawie różnych źródeł 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny dużego udziału Europy w międzynarodowym rozwoju turystycznym porównuje regiony o różnym stopniu zagospodarowania turystycznego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje korzyści wynikające z rozwoju turystyki analizuje niekorzystne zmiany w środowisku przyrodniczym związane z rozwojem różnych form turystyki
Nowoczesne usługi	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nowoczesne usługi podaje nazwy największych banków na świecie pod względem przychodów 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny rozwoju nowoczesnych usług bankowych, ubezpieczeniowych oraz inwestycyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje dysproporcje w dostępie do nowoczesnych usług finansowych, edukacyjnych i zdrowotnych uzasadnia duży wpływ banków i giełd na funkcjonowanie gospodarki i życie człowieka przedstawia na podstawie danych statystycznych poziom zaspokojenia potrzeb na usługi podstawowe i wyspecjalizowane w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przestrzenne zróżnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie omawia współzależność procesu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz poziomu edukacji i nauki omawia wpływ nowoczesnych usług na życie i działalność człowieka (<i>Interakcje</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie nowoczesnych usług dla rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych krajów świata ze szczególnym uwzględnieniem usług finansowych

VI. PROBLEMY WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA

Dysproporcje w rozwoju krajów	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> wskazuje przyczyny 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> analizuje wybrane 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> proponuje działania
-------------------------------	--	---	--	---	--

<p>świata</p>	<p>wpływające na dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym krajów świata</p> <ul style="list-style-type: none"> •wskazuje na mapie kraje bogatej Północy i biednego Południa 	<p>dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw i regionów świata</p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia państwa należące do grupy BRICS 	<p>mierniki poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i jakości życia mieszkańców na podstawie danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> •wskazuje cechy demograficzne, społeczne i gospodarcze państw bogatej Północy i biednego Południa 	<p>i konsekwencje podziału świata na bogatą Północ i biedne Południe</p>	<p>mające na celu zmniejszenie dysproporcji rozwoju w społeczno-gospodarczym krajów oraz regionów</p>
<p>Proces globalizacji na świecie</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje płaszczyzny globalizacji •wymienia największe korporacje na świecie na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje przyczyny globalizacji na świecie •definiuje indeks globalizacji i wskazuje kraje o najwyższym indeksie globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje przyczyny wzrostu znaczenia korporacji międzynarodowych dla gospodarki światowej • przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturowej 	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje i uzasadnia pozytywne i negatywne skutki globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia, dlaczego globalizacja na płaszczyźnie ekonomicznej ma największy wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy świata
<p>Współpraca międzynarodowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje płaszczyzny integracji międzynarodowej •wymienia główne organy ONZ •podaje przykłady krajów członkowskich Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia formy współpracy międzynarodowej •omawia rozmieszczenie wybranych organizacji międzynarodowych na świecie na podstawie mapy tematycznej 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia działalność wybranych organizacji międzynarodowych o charakterze gospodarczym, społecznym, politycznym i militarnym •podaje przykłady krajów członkowskich wybranych organizacji międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje przyczyny i skutki integracji europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia rolę i znaczenie organizacji naukowych, sportowych oraz kulturalnych na świecie na podstawie dostępnych źródeł

Znaczenie handlu międzynarodowego	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przedmioty obrotu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksport, import, reeksport, bilans handlowy</i> • podaje przykłady państw o dodatnim lub ujemnym bilansie handlowym na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia czynniki rozwoju handlu międzynarodowego • przedstawia rodzaje obrotów w handlu międzynarodowym • opisuje bilans handlowy i bilans płatniczy 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje współczesne problemy międzynarodowej wymiany handlowej • analizuje strukturę towarową i geograficzną obrotów handlu światowego 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia uwarunkowania rozwoju handlu międzynarodowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ międzynarodowej wymiany handlowej na rozwój społeczno-gospodarczy państw
Konflikty międzynarodowe	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła konfliktów na świecie • wyjaśnia, czym różni się terroryzm od konfliktu zbrojnego 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny konfliktów na świecie • przedstawia zagrożenia związane z terroryzmem 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny wybranych zamachów terrorystycznych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia skutki konfliktów zbrojnych i terroryzmu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia działania organizacji międzynarodowych i rządów państw podejmowane w celu ograniczenia terroryzmu i konfliktów zbrojnych
Rejony konfliktów międzynarodowych. Izolacjonizm	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady państw, w których toczą się konflikty etniczne • wskazuje na mapie państwa objęte arabską wiosną 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny rozprzestrzeniania się konfliktów w wybranym regionie świata • przedstawia przebieg wybranego konfliktu zbrojnego na podstawie dostępnych źródeł • podaje przykłady izolacji państwowej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przebieg konfliktów w Europie, Azji i w Afryce oraz wskazuje na mapie świata obszary objęte tymi konfliktami • omawia przyczyny izolacji państwowej na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia konsekwencje izolacjonizmu państw na płaszczyznach: politycznej, społecznej i gospodarczej • omawia rolę ONZ w rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia wpływ konfliktów zbrojnych na pogłębienie się różnic między bogatymi a biednymi krajami świata • omawia konflikty toczące się aktualnie na świecie na podstawie źródeł

VII. CZŁOWIEK W PRZESTRZENI PRZYRODNICZEJ

Relacje człowiek – środowisko	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko</i> 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przykłady racjonalnego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia poglądy filozoficzne dotyczące 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje relację człowiek – środowisko 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia skutki zmian środowiska w holocenie
-------------------------------	--	--	--	---	--

	<p><i>przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia poglądy na temat relacji człowiek – środowisko 	<p>gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego</p> <ul style="list-style-type: none"> •omawia podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju 	<p>relacji człowiek – środowisko przyrodnicze</p>	<p>przyrodnicze na różnych etapach rozwoju społeczno-gospodarczego</p> <ul style="list-style-type: none"> •ocenia możliwości realizacji podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju w skali lokalnej, regionalnej i globalnej 	<p>związane z działalnością człowieka</p>
<p>Wpływ działalności człowieka na atmosferę</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia przyczyny globalnego ocieplenia klimatu •podaje przyczyny powstawania smogu i kwaśnych opadów 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje przestrzenne zróżnicowanie zanieczyszczeń powietrza na świecie na podstawie mapy tematycznej •wymienia skutki nadmiernej emisji zanieczyszczeń do atmosfery 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia przykłady wpływu działalności gospodarczej człowieka na zmniejszanie się warstwy ozonowej •opisuje wpływ działalności gospodarczej człowieka na atmosferę ze szczególnym uwzględnieniem zmian klimatycznych 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia, dlaczego wzrost efektu cieplarnianego jest uważany za problem globalny •ocenia skutki zmian w środowisku wywołanych kwaśnymi opadami 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia przykłady działań organizacji międzynarodowych i rządów państw podejmowanych w celu redukcji zanieczyszczeń atmosfery
<p>Wpływ działalności człowieka na hydrosferę i litosferę</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery •wskazuje obszary niedoboru wody na świecie na podstawie mapy tematycznej •wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lej depresyjny, recykling</i> 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia gospodarowanie zasobami wodnymi •podaje przykłady katastrof ekologicznych •omawia przykłady wpływu działalności gospodarczej człowieka na litosferę 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach świata •wyjaśnia sposoby walki z odpadami przemysłowymi i komunalnymi •proponuje działania człowieka wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia skutki nadmiernego poboru wody w wyniku działalności gospodarczej człowieka •opisuje kierunki oddziaływania człowieka na litosferę •wymienia sposoby ograniczania ilości odpadów przemysłowych i komunalnych 	<ul style="list-style-type: none"> •proponuje działania zapobiegające morskim katastrofom ekologicznym

Wpływ działalności człowieka na pedosferę i biosferę	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>erozja</i>, <i>degradacja gleb</i> • podaje cechy gleb zdegradowanych • podaje przyczyny pustyńnienia • wskazuje na mapie obszary zagrożone pustyńnieniem 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny degradacji gleb • wskazuje przykłady wpływu działalności człowieka na degradację i dewastację gleb 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje sposoby ograniczenia erozji gleb • analizuje przyczyny i skutki wylesiania 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ człowieka na biosferę • dowodzi na przykładach, że naruszenie stabilności ekosystemów może powodować nieodwracalne zmiany w środowisku naturalnym 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność ochrony gleb przed degradacją i przedstawia sposoby zapobiegania niszczeniu gleby
Działania na rzecz ochrony środowiska	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia strategie ochrony środowiska • podaje nazwy organizacji zajmujących się ochroną środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje sposoby ratowania środowiska geograficznego • podaje przykłady działań wybranych organizacji międzynarodowych zajmujących się ochroną środowiska • podaje przykłady rezerwatów biosfery 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia międzynarodowe inicjatywy w zakresie ochrony środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia i charakteryzuje siedem kategorii obszarów chronionych 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przykłady działań podejmowanych przez rządy krajów, organizacje międzynarodowe i regionalne w celu rozwiązywania problemów globalnych i lokalnych w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody

WARSZTATY TERENOWE

Warsztaty terenowe – pomiar przepływu cieków wodnych	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przygotowuje materiał niezbędny do pomiarów przepływu cieków wodnych • ustala miejsce startu i mety odcinka pomiarowego • powtarza pomiar czasu, np. pięciokrotnie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapisuje dane pomiarowe w tabeli • oblicza średni czas pokonania odcinka pomiarowego przez pływak 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonuje pomiarów szerokości potoku, a następnie głębokości cieków z wykorzystaniem taśmy mierniczej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rysuje przekrój mokrego potoku w skali 1:10 na papierze milimetrowym • rysuje profil dna potoku • oblicza prędkość wody w nurcie w m/s, uwzględniając długość odcinka i czas przepływu pływaka 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza powierzchnię przekroju mokrego • oblicza przepływ cieków wodnych w m³/s, uwzględniając prędkość wody w nurcie i powierzchnię przekroju mokrego
Warsztaty	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje miejsce 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje miejsce 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje profil glebowy 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje za pomocą 	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza obserwację

terenowe – analiza profilu glebowego	odkrywki pod względem użytkowania terenu	odkrywki z wykorzystaniem GPS, podając współrzędne geograficzne, wysokość n.p.m, a także ekspozycję odsłonięcia	z uwzględnieniem liczby poziomów glebowych <ul style="list-style-type: none"> • nazywa poziomy glebowe (np. 0, A ,B), podaje barwę, określa miąższość poszczególnych warstw oraz głębokość występowania • wykonuje zadania z kart pracy 	kwasomierza glebowego pomiaru pH gleby i ustala jej odczyn <ul style="list-style-type: none"> • określa rodzaj gleby na podstawie obserwacji i pomocy dydaktycznych 	i analizę więcej niż jednego typu gleby <ul style="list-style-type: none"> • porównuje profile glebowe i ustala poprawność przygotowanych opisów
Warsztaty terenowe – krajobraz najbliższej okolicy	<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza kierunki świata w terenie • posługuje się busolą lub kompasem • zbiera próbki skał 	<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza azymut w terenie • dokonuje pomiaru wysokości Słońca nad horyzontem, wykorzystując gnomon • posługuje się tablicami matematyczno-fizycznymi 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje dokumentację fotograficzną • rozpoznaje zebrane w terenie skały • posługuje się mapą topograficzną i ją orientuje 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje elementy ukształtowania powierzchni, skały ,roślinność, obiekty hydrologiczne i antropogeniczne 	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowuje na podstawie zebranych materiałów prezentację multimedialną dotyczącą wpływu działalności człowieka na krajobraz najbliższej okolicy
Warsztaty terenowe – badanie dostępności do usług w najbliższej okolicy	<ul style="list-style-type: none"> • wybiera obszar badań • zaznacza na mapie najbliższej okolicy wybrane przedsiębiorstwa usługowe 	<ul style="list-style-type: none"> • zbiera informacje o podmiotach gospodarczych świadczących usługi na badanym terenie • określa znaczenie wybranych przedsiębiorstw usługowych dla społeczności lokalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • dobiera narzędzia badawcze w celu określenia dostępności usług w najbliższej okolicy • prowadzi dokumentację badawczą • analizuje informacje uzyskane w czasie badania i wyciąga wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentuje wyniki badań • ocenia wpływ usług na poziom życia ludności w najbliższej okolicy 	<ul style="list-style-type: none"> • prognozuje zmiany w dostępności do usług w najbliższej okolicy w czasie

Wymagania edukacyjne z geografii: zakres rozszerzony klasa III

temat lekcji	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
I. Położenie oraz środowisko przyrodnicze Polski					
Położenie i granice Polski Konsekwencje położenia Polski w Europie	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia i wskazuje na mapie sąsiadów Polski •podaje długość granic Polski z poszczególnymi krajami •podaje długość linii brzegowej •podaje całkowitą długość granic oraz powierzchnię kraju 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> •przedstawia charakterystyczne cechy położenia matematycznego, fizycznogeograficznego i geopolitycznego Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> •opisuje główne cechy terytorium i granic Polski na podstawie map: tematycznej i ogólnogeograficznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> •ocenia konsekwencje położenia matematycznego, fizycznogeograficznego i geopolitycznego Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> •analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów
Dzieje geologiczne obszaru Polski Surowce mineralne w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia jednostki tektoniczne Europy •wskazuje jednostki tektoniczne Polski na mapie tematycznej •podaje przykłady surowców mineralnych występujących w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy na podstawie mapy geologicznej Europy •przedstawia jednostki tektoniczne Polski na podstawie mapy tematycznej •omawia występowanie surowców mineralnych na podstawie mapy tematycznej 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej obszaru Polski •omawia budowę geologiczną Karpat Zewnętrznych i Karpat Wewnętrznych na podstawie przekroju geologicznego umieszczonego w podręczniku 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje tabelę stratygraficzną •porządkuje chronologicznie wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski •wyjaśnia, w jakich warunkach geologicznych powstały wybrane surowce mineralne 	<ul style="list-style-type: none"> •wykazuje, że położenie geologiczne Polski na kontynencie europejskim jest szczególne
Złodowacenia w Polsce. Formy i utwory	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia nazwy złodowaceń, które wystąpiły na obszarze 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia przebieg i zasięg złodowaceń w Polsce na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia złodowacenia, które wystąpiły na obszarze Polski 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje działalność rzeźbotwórczą lądolodu 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia, na czym polega strefowość form polodowcowych w

czwartorzędowe	<p>Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje krainy geograficzne objęte zlodowaceniami na mapie ogólnogeograficznej Polski 	<p>mapy tematycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje formy rzeźby młodoglacjalnej podaje przykłady górskich form polodowcowych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia wpływ zlodowaceń na rzeźbę powierzchni Polski na podstawie mapy w podręczniku wyjaśnia różnicę między krajobrazem staroglacjalnym a młodoglacjalnym 	<p>i lodowców górskich na obszarze Polski na przykładzie Tatr</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ klimatu peryglacjalnego na rzeźbę Polski 	<p>północnej i środkowej Polsce</p>
Cechy rzeźby powierzchni Polski	<ul style="list-style-type: none"> wymienia pasy rzeźby terenu charakterystyczne dla powierzchni Polski wymienia czynniki kształtujące rzeźbę terenu Polski 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia czynniki kształtujące rzeźbę powierzchni Polski charakteryzuje pasy rzeźby terenu 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia charakterystyczne cechy ukształtowania powierzchni Polski i ich wpływ na inne komponenty środowiska przyrodniczego na podstawie mapy ogólnogeograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje ukształtowanie pionowe powierzchni kraju na podstawie krzywej hipsograficznej wykazuje wpływ głównych orogenez i zlodowaceń na ukształtowanie powierzchni kraju 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje ukształtowanie powierzchni Polski z ukształtowaniem innych krajów europejskich
Klimat Polski	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia astronomiczne, kalendarzowe i termiczne pory roku wymienia czynniki kształtujące klimat Polski odczytuje dane z klimatogramów 	<ul style="list-style-type: none"> podaje cechy klimatu Polski na podstawie map tematycznych wyróżnia masy kształtujące pogodę w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje regionalne zróżnicowanie temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w Polsce na podstawie danych liczbowych i map klimatycznych charakteryzuje klimat Polski na podstawie danych liczbowych i map klimatycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ poszczególnych geograficznych czynników klimatotwórczych na klimat w Polsce charakteryzuje rodzaje wiatrów występujących w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje gospodarcze skutki ekstremalnych zjawisk atmosferycznych podaje przyczyny regionalnego zróżnicowania klimatu w Polsce ocenia gospodarcze konsekwencje zróżnicowania długości okresu wegetacyjnego w Polsce
Bilans wodny Polski. Sieć rzeczna	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy bilansu wodnego na podstawie schematu wymienia najważniejsze 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia cechy sieci rzecznej Polski i wyjaśnia jej zróżnicowanie na 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje składowe bilansu wodnego Polski w roku hydrologicznym opisuje rozmieszczenie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach i gospodarcze skutki 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia relacje pomiędzy siecią hydrograficzną a innymi elementami systemu

	<p>elementy systemu rzecznoego Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia regiony narażone na częste powodzie •wskazuje największe rzeki Polski na mapie ogólnogeograficznej 	<p>podstawie map tematycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje największe rzeki Polski na podstawie dostępnych źródeł •omawia znaczenie gospodarcze polskich rzek 	<p>zlewisk i dorzeczy na obszarze Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej</p> <ul style="list-style-type: none"> •omawia cechy reżimu polskich rzek 	<p>tego zjawiska</p> <ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia zmiany stanów wody oraz analizuje przyczyny i typy powodzi w Polsce 	<p>przyrodniczego Ziemi</p>
<p>Jeziora. Wody podziemne</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia obszary o największej koncentracji jezior na podstawie mapy ogólnogeograficznej •wymienia typy genetyczne jezior i podaje przykłady •wymienia rodzaje wód podziemnych (w tym mineralnych) •wskazuje miejsca występowania wód mineralnych na mapie tematycznej 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia znaczenie przyrodnicze i gospodarcze jezior •wymienia sztuczne zbiorniki znajdujące się w Polsce i wskazuje na mapie •charakteryzuje wody podziemne w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach •porównuje batymetrię jezior różnego typu •przedstawia znaczenie sztucznych zbiorników wodnych •omawia rozmieszczenie wód mineralnych i termalnych na podstawie map tematycznych Polski 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje rozmieszczenie i zasoby jezior w Polsce na podstawie map tematycznych i danych statystycznych •analizuje przekrój przez basen artezyjski na przykładzie niecki warszawskiej 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia stopień wykorzystania wód termalnych w gospodarce kraju
<p>Morze Bałtyckie</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia największe wyspy Bałtyku i podaje ich przynależność państwową •wymienia nazwy państw leżących nad Bałtykiem i wskazuje je na mapie •wymienia przykłady flory i fauny Bałtyku 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia cechy fizycznogeograficzne Morza Bałtyckiego •podaje przyczyny niskiego zasolenia wód Bałtyku •charakteryzuje florę i faunę Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia genezę Morza Bałtyckiego •charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje bilans wodny Morza Bałtyckiego •analizuje zasolenie wód Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia stan czystości wód Bałtyku oraz wyjaśnia przyczyny ich zanieczyszczenia
<p>Gleby w Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia główne typy 	<ul style="list-style-type: none"> •rozróżnia główne typy 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia wpływ 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia przydatność

	<p>genetyczne gleb występujących w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych typów genetycznych gleb 	<p>genetyczne gleb występujących w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje rozmieszczenie głównych typów genetycznych gleb • wymienia gleby strefowe i niestrefowe występujące w Polsce 	<p>uwarunkowania powstawania gleb w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane profile glebowe • wyjaśnia występowanie gleb strefowych i niestrefowych w Polsce • omawia strukturę bonitacyjną gleb w Polsce 	<p>czynników przyrodniczych na proces powstawania gleb na obszarze Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje wartość użytkową gleb w różnych regionach Polski • przedstawia stopień degradacji gleb w Polsce i sposoby ich ochrony 	<p>rolniczą gleb w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje sposoby zapobiegania erozji gleb w Polsce
Świat roślin i zwierząt w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia typy lasów w Polsce • charakteryzuje rozmieszczenie lasów w Polsce • wymienia przykłady gatunków roślin i zwierząt chronionych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia granice zasięgów występowania wybranych gatunków drzew na podstawie mapy tematycznej • podaje skład gatunkowy lasów w Polsce na podstawie wykresu • charakteryzuje cechy świata roślinnego i zwierzęcego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje główne zbiorowiska roślinne na obszarze Polski i wyjaśnia uwarunkowania ich występowania • opisuje funkcje i znaczenie lasów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny regionalnego zróżnicowania lesistości w Polsce • przedstawia wpływ przejściowości klimatycznej na zasięg występowania wybranych gatunków drzew oraz strukturę gatunkową lasów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zależności pomiędzy rozmieszczeniem określonych typów lasów a warunkami naturalnymi i działalnością człowieka
II. Ludność. Urbanizacja					
Podział administracyjny Polski	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie województwa i podaje ich nazwy • wymienia stolice poszczególnych województw 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje podział administracyjny własnego województwa 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia cechy podziału administracyjnego Polski na podstawie mapy administracyjnej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany podziału administracyjnego Polski po II wojnie światowej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia podział i kompetencje władz administracyjnych
Liczba i rozmieszczenie ludności Polski	<ul style="list-style-type: none"> • podaje czynniki wpływające na zmiany liczby ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki decydujące o rozmieszczeniu ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia regionalne zróżnicowanie zmian liczby ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • prognozuje rozwój liczby ludności Polski na podstawie wskaźników

	<p>po zakończeniu II wojny światowej</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia województwa o największym przyroście i największym spadku liczby ludności w ostatnich latach na podstawie mapy tematycznej 	<p>Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia zmiany liczby ludności Polski po II wojnie światowej 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia wybranego województwa omawia zmiany tempa wzrostu liczby ludności Polski wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w rozmieszczeniu ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny i konsekwencje zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych 	<p>demograficznych</p> <ul style="list-style-type: none"> określa przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności
Struktura demograficzna ludności Polski	<ul style="list-style-type: none"> wymienia województwa charakteryzujące się najwyższym i najniższym współczynnikiem przyrostu naturalnego oraz najwyższym i najniższym współczynnikiem feminizacji na podstawie danych statystycznych wymienia przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przestrzenne zróżnicowanie przyrostu naturalnego na podstawie kartogramu wyjaśnia przyczyny niskiego współczynnika przyrostu naturalnego w miastach charakteryzuje strukturę ludności Polski wg wieku i płci na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wartość przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych okresach na podstawie danych statystycznych omawia przyczyny zmian przyrostu naturalnego w Polsce w ostatnich latach oblicza wartość współczynnika przyrostu naturalnego i współczynnika feminizacji 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny wyżu demograficznego w Polsce w latach 50. XX w. i jego skutki wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski następujące wraz z rozwojem gospodarczym porównuje piramidę wieku i płci ludności Polski w danym roku z piramidami wieku i płci ludności innych państw 	<ul style="list-style-type: none"> przewiduje społeczno-gospodarcze skutki starzenia się polskiego społeczeństwa
Migracje wewnętrzne i zagraniczne Polaków	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny migracji wewnętrznych i zagranicznych Polaków wymienia kraje, do których emigruje obecnie największa liczba Polaków podaje przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje regionalne zróżnicowanie salda migracji wewnętrznych w ostatnich latach na podstawie mapy określa kierunki współczesnych migracji 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje cechy i kierunki współczesnych migracji wewnętrznych Polaków oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego opisuje rozmieszczenie i liczebność Polonii na 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia uwarunkowania oraz konsekwencje wewnętrznych i zagranicznych migracji Polaków analizuje okresowe zmiany salda migracji 	<ul style="list-style-type: none"> formułuje prognozy dotyczące zmian migracji Polaków (wielkości i kierunków) ocenia zagrożenia związane z ruchami migracyjnymi ocenia falę migracji

	obszarów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji wewnętrznych na podstawie map zamieszczonych w podręczniku	wewnętrznych i zagranicznych Polaków	świecie na podstawie danych statystycznych	zagranicznych i wewnętrznych • wyjaśnia przyczyny zmian salda migracji wewnętrznych i zagranicznych	zagranicznych Polaków po wejściu do UE
Struktura narodowościowa i wyznaniowa w Polsce. Grupy etniczne	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia mniejszości narodowe i etniczne w Polsce • wskazuje rozmieszczenie mniejszości narodowych i etnicznych na mapie • wymienia religie wyznawane w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • dostrzega różnice między mniejszością narodową, mniejszością etniczną i grupą etniczną • charakteryzuje wybraną grupę etniczną w Polsce na podstawie dostępnych źródeł • omawia rozmieszczenie grup etnicznych w Polsce na podstawie mapy tematycznej • omawia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia przedstawicieli poszczególnych wyznań na terenie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje strukturę narodowościową i wyznaniową ludności Polski na podstawie danych statystycznych • omawia najważniejsze cechy kulturowe grup etnicznych w Polsce na podstawie dostępnych źródeł • opisuje główne grupy wyznaniowe w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia kulturowe aspekty zróżnicowania religijnego 	<ul style="list-style-type: none"> • przewiduje korzyści lub problemy wynikające z zamieszkania kraju jednolitego narodowościowo
Struktura zatrudnienia i problem bezrobocia w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności w Polsce • wymienia grupy ekonomiczne ludności w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia aktywność zawodową ludności Polski na podstawie danych statystycznych • charakteryzuje strukturę bezrobocia w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski od 1990 r. • oblicza współczynnik aktywności zawodowej i współczynnik bezrobocia w Polsce • wykazuje regionalne zróżnicowanie rynku 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia uwarunkowania i konsekwencje zróżnicowania struktury zatrudnienia w Polsce • przedstawia przyczyny i konsekwencje bezrobocia w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność struktury zatrudnienia Polski lub wybranych państw UE od poziomu rozwoju gospodarczego

			pracy w Polsce		
Stan zdrowia ludności Polski	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia najczęstsze schorzenia przewlekłe dotyczące Polaków •wymienia czynniki wpływające na stan zdrowia ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia przyczyny zróżnicowania stanu zdrowia ludności Polski •przedstawia główne przyczyny zgonów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia czynniki różnicujące długość życia kobiet i mężczyzn w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia najczęstsze schorzenia przewlekłe i wykazuje ich zróżnicowanie regionalne •ocenia skutki zróżnicowania stanu zdrowia ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia dostępność i poziom usług medycznych w Polsce
Sieć osadnicza w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia elementy sieci osadniczej •wymienia funkcje miast •wskazuje największe miasta Polski na mapie •wymienia główne typy genetyczne kształtów wsi 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje największe miasta w Polsce i ich rozmieszczenie •charakteryzuje strukturę funkcjonalną miast •omawia czynniki wpływające na rozwój osadnictwa wiejskiego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •określa cechy sieci osadniczej i jej rozwój w Polsce •omawia układy przestrzenne polskich miast na podstawie fotografii •omawia główne typy genetyczne kształtów wsi w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia tendencje zmian układu sieci osadniczej w Polsce •omawia hierarchię jednostek osadniczych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia związki zachodzące pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego a strukturą osadniczą
Urbanizacja w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia zmiany liczby ludności miast wg województw na podstawie mapy tematycznej •przedstawia typy aglomeracji w Polsce i podaje ich przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje przebieg procesów urbanizacyjnych w Polsce •wyjaśnia przyczyny deglomeracji 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce i jego przyczyny •wyjaśnia uwarunkowania współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia wpływ procesów urbanizacyjnych na zmiany sieci osadniczej •wyjaśnia, na czym polega proces reurbanizacji i podaje jego przykłady w Polsce •ocenia skutki procesów urbanizacyjnych w Polsce •wyjaśnia przyczyny zmian procesów 	<ul style="list-style-type: none"> •prognozuje kierunek zmian związanych z urbanizacją •interpretuje wskaźniki urbanizacji w Polsce i krajach UE

				urbanizacyjnych	
Preferencje wyborcze Polaków. Organizacje pozarządowe	<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne opcje polityczne w kraju wymienia organizacje pozarządowe w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady obszarów o najwyższym poparciu dla głównych opcji politycznych w Polsce na podstawie mapy podaje cechy organizacji pozarządowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia zróżnicowanie frekwencji wyborczej w Polsce omawia zasady działalności organizacji pozarządowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki wpływające na preferencje wyborcze Polaków analizuje regionalne zróżnicowanie preferencji wyborczych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia stałe i zmienne czynniki wpływające na preferencje wyborcze Polaków oraz regionalne zróżnicowanie tych preferencji
Bogactwo kulturowe Polski	<ul style="list-style-type: none"> wymienia obiekty kultury materialnej oraz obiekty z <i>Listy światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO</i> w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje pomniki historii Polski opisuje polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO</i> 	<ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie obiektów kultury materialnej w przeszłości i w czasach współczesnych w wybranym województwie omawia najciekawsze obiekty kultury materialnej w swoim województwie 	<ul style="list-style-type: none"> omawia dziedzictwo kulturowe różnych grup narodowościowych, etnicznych i religijnych w Polsce przedstawia potencjał kulturowy i naukowy Polski 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia wkład Polaków w rozwój cywilizacyjny świata

III Rolnictwo

Czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki rozwoju rolnictwa wymienia typy rolnictwa wymienia regiony rolnicze w Polsce i wskazuje je na mapie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa w wybranych regionach kraju charakteryzuje główne regiony rolnicze w Polsce na podstawie map tematycznych i danych statystycznych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu rolnictwa w Polsce i jego konsekwencje 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ wybranych czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa w Polsce na podstawie map tematycznych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia politykę rolną państwa polskiego ocenia wybrane obszary w Polsce pod względem ich przydatności do produkcji rolnej
Produkcja roślinna w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne obszary uprawy roślin w Polsce na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje strukturę upraw w Polsce charakteryzuje 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia wielkość produkcji rolnej Polski na tle wybranych krajów 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przestrzenną strukturę upraw w Polsce i jej zmiany 	<ul style="list-style-type: none"> określa tendencje zmian w produkcji roślinnej w Polsce

	map tematycznych • przedstawia produkcję zbóż w Polsce na podstawie wykresu	rozmieszczenie upraw oraz wielkość produkcji głównych ziemiopłodów w Polsce na podstawie map tematycznych i danych statystycznych	świata na podstawie danych statystycznych	na podstawie map tematycznych i danych statystycznych	
Chów zwierząt w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne zwierzęta gospodarskie w Polsce i określa kierunki ich chowu wymienia czynniki lokalizacji chowu wybranych zwierząt gospodarskich 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rozmieszczenie i wielkość pogłowia głównych zwierząt gospodarskich w kraju na podstawie map tematycznych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia uwarunkowania chowu zwierząt w Polsce przedstawia przyczyny zmian w pogłowiu wybranych zwierząt gospodarskich w Polsce w ostatnich latach 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje wielkość produkcji zwierzęcej w Polsce na tle innych krajów świata na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> określa tendencje zmian w pogłowiu zwierząt gospodarskich w Polsce określa zależność między pogłowiem wybranych gatunków zwierząt gospodarskich a wielkością produkcji mięsa, mleka i innych produktów
Integracja polskiego rolnictwa z rolnictwem UE	<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne problemy polskiego rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> omawia bariery ograniczające rozwój polskiego rolnictwa wymienia korzyści, które daje polskiemu rolnictwu członkostwo naszego kraju w UE 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia zmiany strukturalne w polskim rolnictwie, które zaszły po wstąpieniu naszego kraju do UE 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia stan polskiego rolnictwa na tle pozostałych krajów UE 	<ul style="list-style-type: none"> formułuje wnioski dotyczące korzyści, które może przynieść polskiemu rolnictwu uczestnictwo we wspólnej polityce rolnej UE
Rybacktwo	<ul style="list-style-type: none"> wymienia akweny będące łowiskami dla polskiego rybactwa morskiego wymienia porty morskie i rybackie polskiego wybrzeża na podstawie mapy tematycznej 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia stan floty rybackiej w Polsce opisuje zmiany w wielkości połowów w Polsce w ostatnich latach na podstawie wykresu 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia stan i perspektywy rozwoju polskiego rybactwa omawia znaczenie rybactwa śródlądowego dla gospodarki wybranego regionu 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wielkość i strukturę połowów w Polsce w ostatnich latach na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany w polskim rybactwie związane z uczestnictwem we wspólnej polityce rolnej UE
IV Przemysł					
Sytuacja polskiego przemysłu	Uczeń poprawnie: • dokonuje podziału	Uczeń poprawnie: • przedstawia rozwój i	Uczeń poprawnie: • prezentuje przykłady	Uczeń poprawnie: • określa zmiany w	Uczeń poprawnie: • ukazuje perspektywy

	<p>polskiego przemysłu</p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia przyczyny restrukturyzacji polskiego przemysłu •wymienia przykłady specjalnych stref ekonomicznych w Polsce na podstawie mapy 	<p>znaczenie przemysłu na obszarze Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> •omawia znaczenie specjalnych stref ekonomicznych dla gospodarki kraju 	<p>przekształceń własnościowych w polskim przemyśle mających wpływ na zmiany struktury produkcji i stopień zaspokojenia potrzeb materialnych</p>	<p>gospodarce Polski spowodowane jej restrukturyzacją i modernizacją po 1990 r.</p> <ul style="list-style-type: none"> •określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej 	<p>rozwoju przemysłu w Polsce</p>
Górnictwo w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje rozmieszczenie najważniejszych złóż surowców mineralnych w Polsce na podstawie mapy tematycznej •wymienia surowce energetyczne eksploatowane w kraju i wskazuje ich rozmieszczenie na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje na mapie Polski obszary występowania podstawowych zasobów naturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje zmiany wielkości wydobycia wybranych surowców mineralnych w Polsce na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia wielkość wydobycia surowców w Polsce na tle światowej produkcji na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia stan i perspektywy rozwoju polskiego przemysłu wydobywczego •omawia warunki występowania niekonwencjonalnych złóż gazu ziemnego
Przemysł energetyczny w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje rodzaje elektrowni funkcjonujących w Polsce •wymienia alternatywne źródła energii wykorzystywane w polskiej energetyce •dokonuje podziału elektrowni funkcjonujących w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •przedstawia rozmieszczenie największych elektrowni ciepłych, wodnych i innych niekonwencjonalnych na podstawie map tematycznych 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia współczesne przemiany w polskiej energetyce •porównuje wielkość i strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce i w innych państwach świata na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zmian w gospodarowaniu różnymi źródłami energii w Polsce •wskazuje możliwość wykorzystania alternatywnych źródeł energii w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •uzasadnia aktualną lokalizację różnego typu elektrowni w Polsce •formułuje problemy energetyki na przykładach wybranych regionów Polski
Przemysł przetwórczy w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia najważniejsze działy przetwórstwa przemysłowego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje dynamicznie rozwijające się dziedziny produkcji przemysłowej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia rolę poszczególnych działów przetwórstwa przemysłowego w 	<ul style="list-style-type: none"> •opisuje uwarunkowania rozmieszczenia przemysłu przetwórczego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia perspektywy rozwoju przemysłu zaawansowanej technologii w Polsce

	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje obszary rozmieszczenia przemysłu spożywczego, samochodowego, elektronicznego i meblarskiego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie Polski siedziby najbardziej dochodowych firm przetwórstwa przemysłowego 	<p>gospodarce Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę przemysłu przetwórczego Polski z krajami UE 	<p>na podstawie map tematycznych</p>	
Obszary koncentracji przemysłu w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnicę między ośrodkiem przemysłowym a okręgiem przemysłowym wskazuje na mapie nieistniejące już i współczesne okręgi przemysłowe w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rozmieszczenie okręgów przemysłowych w Polsce w latach 80. i 90. XX w. oraz współczesnych na podstawie map tematycznych omawia czynniki lokalizacji wybranych okręgów przemysłowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> określa rozmieszczenie i znaczenie okręgów przemysłowych w Polsce opisuje przyczyny restrukturyzacji w wybranych okręgach przemysłowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zmiany zachodzące w wybranych okręgach przemysłowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje procesy restrukturyzacyjne zachodzące w wybranych okręgach przemysłowych w Polsce, biorąc pod uwagę dawną i obecną strukturę gałęziową przemysłu
V Usługi.					
Transport w Polsce	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady działalności usługowej w Polsce wymienia przykłady firm usługowych mających siedziby w wybranym powiecie wskazuje na mapie najważniejsze szlaki transportowe w Polsce charakteryzuje sieć transportową wybranego regionu kraju wymienia elementy 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia rolę i znaczenie usług w Polsce wymienia problemy transportu kolejowego i samochodowego w Polsce przedstawia znaczenie transportu intermodalnego, jego wady i zalety wymienia przyczyny budowy autostrad i dróg ekspresowych w Polsce 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia zróżnicowanie sektora usług w Polsce i innych państwach UE przedstawia uwarunkowania rozwoju i strukturę transportu w Polsce określa stopień rozwoju sieci transportowej w Polsce na tle krajów UE określa zmiany w zakresie środków transportu w Polsce określa skutki budowy 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady przekształceń własnościowych w polskiej gospodarce mających wpływ na zmiany struktury usług analizuje sieć transportu w Polsce i jej zmiany na podstawie danych statystycznych i map tematycznych wyjaśnia zróżnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w przewozach i pracy 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność inwestowania w rozwijanie sieci transportowej we własnym regionie i w Polsce

	infrastruktury transportu przesyłowego		autostrad i dróg ekspresowych w Polsce	przewozowej w Polsce na podstawie danych statystycznych	
Łączność w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje usług, które obejmuje łączność 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę łączności w gospodarce Polski opisuje rozwój łączności w Polsce po II wojnie światowej przedstawia charakterystykę poszczególnych działów łączności 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny nierówno-miernego dostępu do środków łączności na terenie kraju określa poziom rozwoju łączności w Polsce na tle krajów UE 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny niższego poziomu rozwoju łączności w Polsce w stosunku do wysoko rozwiniętych krajów UE 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia uwarunkowania oraz współczesne tendencje rozwoju różnych środków łączności w Polsce
Atrakcyjność turystyczna Polski	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>atrakcyjność turystyczna</i> wymienia walory krajoznawcze Polski odróżnia walory przyrodnicze od antropogenicznych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia regiony turystyczne w Polsce i wskazuje je na mapie przedstawia atrakcje turystyczne wybranych regionów Polski na podstawie dostępnych źródeł 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje czynniki warunkujące rozwój turystyki w Polsce porównuje i walory turystyczne wybranych regionów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia walory przyrodnicze i pozaprzyrodnicze Polski ocenia regionalne zróżnicowanie infrastruktury turystycznej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> dowodzi atrakcyjności turystycznej Polski
Turystyka krajowa i zagraniczna	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki warunkujące rozwój turystyki podaje kierunki wyjazdów zagranicznych polskich turystów 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę turystyki w gospodarce krajowej charakteryzuje turystykę krajową i zagraniczną w Polsce na podstawie danych statystycznych i map tematycznych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia współczesne tendencje rozwoju różnych rodzajów turystyki w Polsce porównuje strukturę wykorzystania środków transportu w turystyce krajowej i zagranicznej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje cechy ruchu turystycznego w Polsce na podstawie danych statystycznych przedstawia konsekwencje rozwoju turystyki w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i gospodarkę Polski
Handel zagraniczny Polski	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny ujemnego salda bilansu handlowego Polski wskazuje głównych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie handlu zagranicznego dla gospodarki Polski przedstawia bilans 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę towarową handlu zagranicznego Polski i wybranych państw 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian kierunków eksportu i importu Polski po 1990 r. 	<ul style="list-style-type: none"> określa miejsce Polski w światowym handlu międzynarodowym przewiduje, w jakich

	partnerów handlowych Polski	handlu zagranicznego Polski i wyjaśnia jego zmiany	<p>Europy</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zmiany znaczenia handlu zagranicznego dla gospodarki Polski • wskazuje kierunki geograficzne i strukturę handlu zagranicznego na podstawie danych statystycznych 		kierunkach będzie rozwijał się handel zagraniczny naszego kraju
--	-----------------------------	--	--	--	---

VI Polska w świecie

Polska w organizacjach między-narodowych	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Polska • wymienia euroregiony funkcjonujące przy polskich granicach i wskazuje je na mapie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady działań podejmowanych przez Polskę w ramach organizacji międzynarodowych na podstawie dostępnych źródeł • charakteryzuje międzynarodową współpracę w ramach euroregionów oraz miast i gmin bliźniaczych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia udział Polski w procesach integracyjnych i głównych organizacjach międzynarodowych • wskazuje korzyści wynikające z funkcjonowania euroregionów w Polsce 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia działalność Polski w organizacjach, które zapobiegają zagrożeniom społeczno-ekonomicznym oraz konfliktom zbrojnym lub je niwelują 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia społeczne i gospodarcze konsekwencje przystąpienia Polski do UE
Inwestycje zagraniczne w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność inwestycyjną Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne i podaje ich wartość na podstawie danych statystycznych • podaje przykłady bezpośrednich inwestycji zagranicznych prowadzonych w wybranym 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia strukturę przestrzenną BIZ w Polsce na podstawie danych statystycznych • analizuje wartość BIZ napływających do poszczególnych regionów naszego kraju na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia bariery w napływie BIZ do Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia znaczenie BIZ dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • wskazuje przykłady bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce

województwie na podstawie dostępnych źródeł

VII Zróżnicowanie regionalne Polski.

Regiony fizycznogeograficzne Polski	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none">•wymienia kryteria podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne•wskazuje na mapie prowincje i podprowincje Polski	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none">•przedstawia regionalizację fizycznogeograficzną Polski•wskazuje na mapie makroregiony Polski	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none">•wyjaśnia uwarunkowania zróżnicowania środowiska przyrodniczego w Polsce	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none">•określa cechy środowiska decydujące o krajobrazie wybranych krain geograficznych Polski na podstawie dostępnych źródeł	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none">•porównuje podział Polski na pasy ukształtowania powierzchni z podziałem na regiony fizycznogeograficzne
Cechy środowiska przyrodniczego wybranego regionu Polski	•wymienia walory środowiska przyrodniczego wybranej krainy geograficznej	•charakteryzuje elementy środowiska przyrodniczego wybranej krainy geograficznej na podstawie map, danych statystycznych i innych źródeł	•wyjaśnia uwarunkowania zróżnicowania środowiska przyrodniczego wybranego regionu	•przedstawia dominanty środowiska wybranej krainy geograficznej Polski na podstawie map tematycznych, danych statystycznych i obserwacji bezpośrednich	•wykazuje związki i zależności zachodzące między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego w wybranym makroregionie
Regionalne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego Polski	•wymienia regiony o najwyższym i najniższym stopniu rozwoju społeczno-gospodarczego	•przedstawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski	•przedstawia czynniki wpływające na rozwój społeczno-gospodarczy wybranych regionów Polski	•przedstawia przykłady działań zmniejszających dysproporcje w rozwoju poszczególnych regionów Polski	•ocenia skutki dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski
Potencjał gospodarczy wybranego regionu Polski	•wymienia mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego danego regionu	•omawia wartości mierników rozwoju społeczno-gospodarczego	•przedstawia rolę i zadania samorządu terytorialnego w regionie na podstawie	•ocenia potencjał gospodarczy regionu na podstawie danych statystycznych i	•omawia inicjatywy podejmowane w regionie na rzecz jego rozwoju na podstawie

		wybranego regionu na podstawie danych statystycznych	dostępnych źródeł • omawia zmiany zachodzące w środowisku geograficznym w wybranym regionie Polski	dostępnych źródeł	dostępnych źródeł
VIII Degradacja i ochrona środowiska					
Zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego w Polsce	Uczeń poprawnie: • wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery, hydrosfery i biosfery • wymienia regiony w Polsce o największym zanieczyszczeniu środowiska	Uczeń poprawnie: • charakteryzuje źródła zanieczyszczeń atmosfery, hydrosfery i biosfery, • wymienia nazwy obszarów ekologicznego zagrożenia oraz klęski ekologicznej i wskazuje te obszary na mapie	Uczeń poprawnie: • omawia wybrane wskaźniki zanieczyszczenia powietrza • omawia skutki nadmiernej emisji zanieczyszczeń atmosferycznych	Uczeń poprawnie: • charakteryzuje wpływ poszczególnych sektorów gospodarki na stan środowiska w Polsce	Uczeń poprawnie: • ocenia stan poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego w Polsce • wskazuje przykłady zachowań człowieka wobec klęsk ekologicznych
Ochrona środowiska przyrodniczego Polski	• podaje różnice między parkiem narodowym a rezerwatem biosfery • wymienia gatunki roślin i zwierząt objętych ochroną w Polsce	• przedstawia formy ochrony przyrody i krajobrazu w Polsce	• omawia uwarunkowania rozmieszczenia obszarów chronionych w Polsce • wyjaśnia, na czym polega restytucja gatunków • podaje przykłady restytucji gatunków zwierząt w Polsce	• przedstawia działania polskich i międzynarodowych organizacji na rzecz ochrony przyrody prowadzone na terytorium naszego kraju	• ocenia kierunki i skuteczność działań na rzecz ochrony środowiska podejmowanych w Polsce • uzasadnia konieczność prowadzenia działań na rzecz restytucji i zachowania naturalnych elementów środowiska w Polsce
Walory parków narodowych w Polsce	• wymienia parki narodowe w Polsce • wskazuje parki narodowe na mapie	• opisuje przykłady form ochrony przyrody i krajobrazu we własnym regionie	• przedstawia charakterystyczne walory przyrodnicze podlegające szczególnej	• opisuje unikalne obiekty przyrodnicze objęte ochroną na terenie polskich parków	• projektuje utworzenie nowego obszaru chronionego we własnym regionie

	ogólnogeograficznej Polski	• charakteryzuje walory przyrodnicze parku narodowego we własnym regionie	ochronie w parkach narodowych w Polsce na podstawie dostępnych źródeł, np. map i danych statystycznych	narodowych	
--	----------------------------	---	--	------------	--

Powtórzenie materiału przed egzaminem maturalnym

Środowisko przyrodnicze Polski Mapa jako obraz Ziemi Sfery Ziemi Procesy endogeniczne i egzogeniczne	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy położenia geograficznego Polski • zaznacza na mapie sąsiadów Polski • zaznacza na mapie główne obszary występowania surowców mineralnych w Polsce i na świecie • wymienia czynniki kształtujące rzeźbę terenu • odczytuje dane z klimatogramów • wymienia elementy bilansu wodnego na podstawie schematu • rozpoznaje typy jezior • wymienia państwa nadbałtyckie • wymienia typy gleb i lasów występujących w Polsce i na świecie • wymienia elementy mapy • wymienia metody 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje cechy położenia Polski na podstawie mapy • przedstawia jednostki tektoniczne Polski na podstawie mapy • zaznacza na mapie zasięg zlodowaceń w Polsce • opisuje pasy rzeźby terenu Polski • podaje cechy klimatu Polski na podstawie map tematycznych • opisuje znaczenie przyrodnicze i gospodarcze rzek i jezior Polski • podaje przyczyny niewielkiego zasolenia wód Bałtyku • przedstawia granice zasięgów wybranych gatunków drzew w Polsce • klasyfikuje mapy ze względu na różne 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje charakterystyczne cechy granic Polski • porównuje budowę geologiczną Karpat Zewnętrznych i Karpat Wewnętrznych na podstawie przekroju geologicznego • podaje różnice między działalnością rzeźbotwórczą lądolodu i lodowca górskiego • wyjaśnia różnice między krajobrazem starogłacialnym a młodogłacialnym • charakteryzuje klimat Polski na podstawie map klimatycznych i danych statystycznych • omawia cechy reżimu polskich rzek • porównuje batymetrię jezior różnego typu • charakteryzuje typy wybrzeży Morza 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia konsekwencje położenia geopolitycznego Polski • analizuje tabelę stratygraficzną • analizuje ukształtowanie pionowe powierzchni kraju na podstawie krzywej hipsograficznej • wykazuje skutki gospodarcze ekstremalnych zjawisk atmosferycznych w Polsce i na świecie • wyjaśnia przyczyny niedoboru wody oraz przyczyny powodzi w Polsce i na świecie • analizuje przekrój przez basen artezyjski • porównuje wartość użytkową gleb w różnych regionach Polski • wyjaśnia przyczyny regionalnego zróżnicowania lesistości w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów • porównuje cechy ukształtowania powierzchni Polski z ukształtowaniem powierzchni innych krajów • wykazuje związek między siecią hydrograficzną a innymi elementami systemu przyrodniczego Ziemi • ocenia stan czystości wód Bałtyku • wskazuje sposoby zapobiegania erozji gleb w Polsce • odczytuje i interpretuje treść mapy topograficznej i samochodowej • porównuje klimatogramy charakterystyczne dla
---	--	---	---	--	---

	<p>przedstawiania rzeźby terenu na mapie</p> <ul style="list-style-type: none"> • czyta legendę mapy topograficznej • wymienia źródła ciepła na Ziemi • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza na Ziemi • odczytuje z mapy symbole synoptyczne • zaznacza na mapie miejsca, w których odnotowano ekstremalne zjawiska atmosferyczne • rozpoznaje podstawowe (najpospolitsze) rodzaje skał występujących na Ziemi • wymienia procesy endogeniczne i egzogeniczne 	<p>kryteria</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje metody prezentacji zjawisk ilościowych i jakościowych na mapie • przedstawia mechanizm powstawania monsunów • opisuje właściwości chemiczne wód morskich • opisuje typy ustrojów rzecznych • wskazuje na mapie obszary głównych fałdowań górskich • wymienia przykłady form erozyjnych i akumulacyjnych powstałych w wyniku działalności rzek i lądolodów • podaje cechy gór zrębowych i fałdowych • omawia rozmieszczenie wulkanów i trzęsień ziemi na świecie na podstawie mapy tematycznej 	<p>Bałtyckiego</p> <ul style="list-style-type: none"> • odróżnia gleby strefowe od niestrefowych • charakteryzuje profile glebowe • opisuje wykorzystanie gospodarcze lasów • porównuje i szereguje różne rodzaje skał • porównuje rozkład temperatury powietrza w poszczególnych porach roku • klasyfikuje jeziora wg typów genetycznych • wyjaśnia przyczyny ruchu płyt tektonicznych • wymienia różnicę między ruchami epejrogenicznymi a ruchami izostatycznymi • opisuje czynniki wpływające na przebieg procesów krasowych 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się skalą połową do obliczenia powierzchni • wyjaśnia skutki globalnych zmian klimatu • omawia genezę oraz skutki tsunami • czyta plany batymetryczne jezior • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a trzęsieniami ziemi • podaje konsekwencje ruchów masowych 	<p>różnych typów klimatu</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny zróżnicowania elementów bilansu wodnego w różnych strefach klimatycznych • ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu obszarów współczesnych zlodzień • wykazuje związek występowania zjawisk wulkanicznych z przebiegiem granic płyt litosfery • wyjaśnia znaczenie wietrzenia jako procesu rzeźbotwórczego powierzchni Ziemi
<p>Przemiany polityczne i gospodarcze świata Ludność</p>	<ul style="list-style-type: none"> • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny świata • zaznacza na mapie aktualny podział 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane ustroje polityczne na świecie • opisuje czynniki decydujące 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje kryteria podziału państw wg PKB na 1 mieszkańca oraz HDI • oblicza: wskaźniki dynamiki 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • przedstawia zmiany 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata po 1989 r. oraz jego następstwa • prognozuje rozwój liczby

<p>i urbanizacja</p>	<p>administracyjny Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia czynniki wpływające na zmianę liczby ludności w Polsce i na świecie •wymienia fazy przejścia demograficznego •wymienia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Polsce i na świecie •wymienia kraje o wysokim i niskim przyroście naturalnym •wymienia grupy ekonomiczne ludności na podstawie piramidy wieku i płci •wymienia przyczyny migracji zewnętrznych i wewnętrznych w Polsce i na świecie •wymienia mniejszości narodowe i etniczne w Polsce •wymienia główne odmiany ludzkie na świecie •wymienia czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności w Polsce i na świecie •wymienia główne 	<p>o rozmieszczeniu ludności w Polsce i na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> •omawia przestrzenne zróżnicowanie przyrostu naturalnego w Polsce i na świecie •przedstawia zmiany liczby ludności w Polsce po II wojnie światowej •porównuje piramidę wieku i płci Polski z piramidami wieku i płci innych państw •podaje przyczyny starzenia się społeczeństwa •określa kierunki migracji zewnętrznych Polaków na podstawie mapy •wyjaśnia rozmieszczenie przedstawicieli poszczególnych wyznań na świecie •charakteryzuje strukturę bezrobocia w Polsce •podaje najczęstsze przyczyny zgonów w Polsce i na świecie •charakteryzuje największe miasta w Polsce i na świecie oraz omawia ich rozmieszczenie 	<p>zmian liczby ludności, współczynnik przyrostu naturalnego i współczynnik feminizacji, współczynnik przyrostu rzeczywistego, współczynnik aktywności zawodowej i wskaźnik bezrobocia</p> <ul style="list-style-type: none"> •opisuje cechy społeczeństwa w różnych fazach przejścia demograficznego •opisuje wpływ barier osadniczych na rozmieszczenie ludności na świecie •wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce •rozdziela fazy urbanizacji •omawia znaczenie obiektów kultury materialnej w przeszłości i w czasach współczesnych w wybranym województwie w Polsce 	<p>podziału administracyjnego Polski po II wojnie światowej</p> <ul style="list-style-type: none"> •porównuje kształt piramidy wieku i płci ludności Polski w danym roku z piramidami wieku i płci innych państw wyjaśnia kulturowe aspekty zróżnicowania religijnego •omawia przyczyny i konsekwencje bezrobocia w Polsce i na świecie •ocenia wpływ procesów urbanizacyjnych na zmiany sieci osadniczej w Polsce i na świecie •przedstawia uwarunkowania preferencji wyborczych Polaków 	<p>ludności Polski na podstawie wskaźników demograficznych</p> <ul style="list-style-type: none"> •przewiduje społeczno-gospodarcze skutki starzenia się społeczeństwa •ocenia najnowszą falę migracji Polaków po wejściu do UE •ocenia skutki zróżnicowania stanu zdrowia ludności Polski i innych krajów świata •interpretuje wskaźniki urbanizacji w Polsce i Europie •ocenia wkład Polaków w rozwój cywilizacyjny świata
----------------------	---	---	--	---	---

	<p>choroby w krajach wysoko i słabo rozwiniętych</p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia funkcje miast i typy aglomeracji w Polsce i na świecie •wymienia główne opcje polityczne i organizacje pozarządowe w Polsce •wymienia obiekty kultury materialnej oraz obiekty z <i>Listy światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO</i> w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje funkcje wybranych miast na świecie •charakteryzuje przebieg procesów urbanizacyjnych w Polsce i na świecie •charakteryzuje wybrane pomniki historii Polski oraz polskie obiekty z <i>Listy światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO</i> 			
Rolnictwo	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce i na świecie •wymienia regiony rolnicze w Polsce i na świecie •wymienia główne obszary upraw roślin i chowu zwierząt w Polsce i na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa wybranego regionu Polski oraz wybranych państw na świecie •charakteryzuje rozmieszczenie upraw i wielkość produkcji głównych ziemiopłodów oraz zwierząt gospodarskich w Polsce i na świecie na podstawie danych statystycznych •charakteryzuje stan floty rybackiej oraz wielkość połowów w Polsce i na świecie na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia zróżnicowanie poziomu rolnictwa w Polsce i na świecie oraz podaje jego konsekwencje •porównuje produkcję rolniczą Polski z produkcją rolniczą wybranych krajów świata •przetawia zmiany w polskim rolnictwie po wstąpieniu do UE •przetawia stan i perspektywy rozwoju światowego oraz polskiego rybactwa 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia wpływ poszczególnych czynników na rozwój rolnictwa Polsce i na świecie •analizuje strukturę przestrzenną upraw w Polsce i na świecie oraz jej zmiany na podstawie danych statystycznych •porównuje wielkość produkcji zwierzęcej w Polsce na tle innych krajów świata na podstawie danych statystycznych •porównuje chów ekstensywny 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia politykę rolną państwa polskiego i wybranych państw świata •określa tendencje zmian w pogłowie zwierząt gospodarskich w Polsce i na świecie •prognozuje zmiany w polskim rybactwie związane z uczestnictwem we wspólnej polityce rolnej UE

		danych statystycznych		i intensywny •analizuje wielkość i strukturę połowów w Polsce i na świecie na podstawie danych statystycznych	
Przemysł	<ul style="list-style-type: none"> •dokonuje podziału przemysłu wg wybranych kryteriów •wymienia funkcje przemysłu •wymienia czynniki lokalizacji przemysłu •wskazuje lokalizację najważniejszych złóż surowców mineralnych w Polsce i na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych •wymienia rodzaje elektrowni w Polsce i na świecie •wymienia alternatywne źródła energii •wymienia najważniejsze działy przetwórstwa przemysłowego w Polsce i na świecie •wskazuje na mapie największe okręgi przemysłowe świata i Polski 	<ul style="list-style-type: none"> •wskazuje na mapie obszary występowania zasobów naturalnych w Polsce i na świecie •przedstawia rozmieszczenie elektrowni ciepłych, wodnych i innych niekonwencjonalnych w Polsce i na świecie •wskazuje dynamicznie rozwijające się dziedziny produkcji przemysłowej w Polsce i na świecie •charakteryzuje i wskazuje na mapie specjalne strefy ekonomiczne w Polsce •analizuje rozmieszczenie ośrodków high-tech na świecie •omawia czynniki lokalizacji wybranych okręgów przemysłowych 	<ul style="list-style-type: none"> •analizuje zmiany wielkości wydobycia wybranych surowców mineralnych w Polsce i na świecie na podstawie danych statystycznych •porównuje wielkość i strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce i innych państwach świata na podstawie danych statystycznych •porównuje strukturę przemysłu przetwórczego Polski ze strukturą innych krajów świata •opisuje zmiany zachodzące w okręgach przemysłowych Polski i świata 	<ul style="list-style-type: none"> •określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej •ocenia wielkość wydobycia surowców w Polsce i na świecie •wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zmian w gospodarowaniu różnymi źródłami energii w Polsce i na świecie •omawia procesy modernizacji i restrukturyzacji zachodzące w okręgach przemysłowych 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia stan i perspektywy rozwoju polskiego i światowego przemysłu wydobywczego •formułuje problemy energetyki w Polsce i na świecie •ocenia perspektywy rozwoju przemysłu zaawansowanej technologii w Polsce i na świecie
Usługi	•dokonuje podziału usług	•omawia rolę usług w	•przedstawia	•wyjaśnia zróżnicowanie	•ocenia uwarunkowania

	<ul style="list-style-type: none"> • omawia sieć transportową wybranego państwa oraz Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>atrakcyjność turystyczna</i> • wymienia walory krajoznawcze Polski i wybranych państw świata • wymienia czynniki warunkujące rozwój turystyki • wskazuje głównych partnerów handlowych Polski 	<p>gospodarce Polski i innych państw świata</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia wady i zalety różnych rodzajów transportu • omawia rolę łączności w gospodarce Polski i świata • przedstawia atrakcje turystyczne w wybranym państwie świata i w Polsce • omawia rolę turystyki w polskiej i światowej gospodarce • omawia bilans handlu zagranicznego wybranych państw świata i Polski 	<p>zróżnicowanie sektora usług w Polsce i innych państwach UE</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia uwarunkowania rozwoju i strukturę transportu w Polsce i na świecie • podaje przyczyny nierównomiernego dostępu do środków łączności w Polsce i na świecie • porównuje walory turystyczne wybranych państw i Polski • przedstawia współczesne tendencje rozwoju różnych rodzajów turystyki w Polsce i na świecie • porównuje strukturę towarową handlu zagranicznego Polski i wybranych państw świata 	<p>udziału poszczególnych rodzajów transportu w przewozach i pracy przewozowej w Polsce i na świecie na podstawie danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia zróżnicowanie infrastruktury turystycznej w Polsce i na świecie • przedstawia konsekwencje rozwoju turystyki w Polsce i na świecie • wyjaśnia przyczyny zmian kierunków eksportu i importu Polski po 1990 r. 	<p>oraz współczesne tendencje rozwoju różnych środków transportu oraz łączności w Polsce i na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze Polski i innych państw świata • ocenia miejsce Polski w światowym handlu międzynarodowym i przewiduje kierunki jego rozwoju
<p>Polska w świecie Zróżnicowanie regionalne Polski Problemy współczesnego świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia organizacje międzynarodowe, m.in. te, do których należy Polska • wymienia euroregiony na podstawie mapy • wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje międzynarodową współpracę w ramach euroregionów oraz miast i gmin bliźniaczych • omawia polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne i podaje ich wartość na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje korzyści wynikające z funkcjonowania euroregionów w Polsce • przedstawia nierównomierny napływ inwestycji zagranicznych w różnych regionach kraju na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia działalność Polski w organizacjach międzynarodowych • przedstawia bariery w napływie BIZ do Polski • przedstawia przykłady działań zmniejszających dysproporcje w poziomie rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia społeczne i gospodarcze konsekwencje przystąpienia Polski do UE • ocenia znaczenie inwestycji zagranicznych w Polsce • omawia inicjatywy

	<p>inwestycyjną Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> •wymienia kryteria podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne •wymienia walory środowiska wybranej krainy geograficznej w Polsce •wymienia mierniki poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu 	<p>danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje elementy środowiska przyrodniczego wybranej krainy geograficznej na podstawie mapy •przedstawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski i świata •podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie 	<p>mapy</p> <ul style="list-style-type: none"> •wyjaśnia uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego regionów Polski •omawia przyczyny i skutki globalizacji •podaje przykłady form współpracy międzynarodowej na różnych płaszczyznach 	<p>wybranych regionów Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> •przedstawia ekonomiczne skutki konfliktów na świecie 	<p>podejmowane w regionie na rzecz jego rozwoju na podstawie dostępnych źródeł</p> <ul style="list-style-type: none"> •stosuje różne mierniki do oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw
<p>Degradacja i ochrona środowiska przyrodniczego w Polsce i na świecie</p>	<ul style="list-style-type: none"> •wymienia źródła zanieczyszczeń w różnych sferach Ziemi •wymienia obszary na świecie i w Polsce o największym zanieczyszczeniu środowiska na podstawie map •podaje różnice między parkiem narodowym a rezerwatem biosfery •rozpoznaje parki narodowe w Polsce i na świecie na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje źródła zanieczyszczeń różnych sfer Ziemi •wymienia nazwy obszarów ekologicznego zagrożenia oraz klęski ekologicznej w Polsce i na świecie oraz wskazuje te obszary na mapie •przedstawia formy ochrony przyrody i krajobrazu w Polsce i na świecie •charakteryzuje walory przyrodnicze parków narodowych w Polsce i na świecie •wymienia obszary o różnym stopniu 	<ul style="list-style-type: none"> •omawia przyczyny przestrzennego zróżnicowania emisji głównych zanieczyszczeń powietrza na świecie •omawia skutki nadmiernej emisji zanieczyszczeń atmosferycznych •podaje przykłady restytucji różnych gatunków zwierząt •wyjaśnia zasady zrównoważonego rozwoju •przedstawia charakterystyczne walory przyrodnicze 	<ul style="list-style-type: none"> •charakteryzuje wpływ poszczególnych sektorów gospodarki na stan środowiska w Polsce i na świecie •przedstawia działania międzynarodowych organizacji na rzecz ochrony przyrody w Polsce i na świecie •opisuje unikalne na skalę światową obiekty przyrodnicze objęte ochroną na terenie parków narodowych 	<ul style="list-style-type: none"> •ocenia stan poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego w Polsce i na świecie •wskazuje przykłady zachowań człowieka wobec klęsk ekologicznych •ocenia kierunki i skuteczność działań państw na rzecz ochrony środowiska

		zależności człowieka od środowiska przyrodniczego	podlegające szczególnej ochronie w parkach narodowych w Polsce i na świecie na podstawie danych statystycznych i dostępnych źródeł		
Zajęcia terenowe	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa współrzędne geograficzne miejsca obserwacji na pomocą GPS 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonuje pomiaru azymutu za pomocą busoli • wyznacza kierunki świata za pomocą busoli • określa wysokość bezwzględną za pomocą GPS 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy środowiska przyrodniczego w okolicach szkoły • opisuje typy skał występujących w okolicach szkoły na podstawie mapy geologicznej i obserwacji bezpośredniej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje elementy środowiska przyrodniczego w otoczeniu szkoły • określa sposoby użytkowania ziemi w pobliżu miejsca obserwacji 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związki zachodzące pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego a użytkowaniem ziemi na badanym obszarze